

1984/85:94

Måndagen den 11 mars

Kl. 12.00

1 § Justerades protokollen för den 22, 25, 26, 27 och 28 februari samt för den 1 mars.

2 § Svar på frågorna 1984/85:435 och 447 om oljeföretagens priskrig

Anf. 1 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Per-Richard Molén har frågat mig om en konkurrens som leder till lägre pris för konsumenterna bör stävjas med ökade regleringar eller kvotssystem. Jag har också fått frågan om inte ARA-JET uppfyller de krav på beredskapslagring som åligger bolaget enligt lag.

Elver Jonsson har frågat om resultaten av förda överläggningar mellan regeringen och oljebolagen. Elver Jonsson har också frågat om regeringens uttalanden kan förtydligas, så att inte den nordiska handeln skadas, samt vilka åtgärder regeringen avser vidta för att säkra bilisternas krav på att köpa bensin till lägsta möjliga pris.

Jag svarar på dessa frågor i ett sammanhang.

En sund konkurrens till konsumenternas gagn är en av grundstenarna i vårt ekonomiska system. Det gäller självfallet även vår försörjning med oljeprodukter. Vad frågan i det här fallet gäller är vad som kan behöva göras om marknadsutvecklingen går i en riktning som kan hota väsentliga samhälls- och konsumentintressen. I konsumentintresset ligger att ha en så trygg försörjning av olika oljeprodukter som möjligt. Naturligtvis är det också ett konsumentintresse att denna försörjning kan ske till låga priser. Jag är helt övertygad om att vi i Sverige har bättre möjligheter att uthålligt svara upp mot dessa berättigade krav om vi kan behålla en rimlig raffinaderikapacitet i landet och ett svenskt inflytande i oljebranschen. Detta är också innebörden av riksdagens ställningstagande i samband med behandlingen av den oljepolitiska propositionen våren 1984.

På Per-Richard Moléns andra fråga vill jag svara att jag utgår från att överstyrelsen för ekonomiskt försvar, som är den ansvariga myndigheten i beredskapslagringsfrågor, vidtar åtgärder om någon beredskapslagringsskyldig inte skulle uppfylla sina åligganden.

Elver Jonsson vill jag först svara att jag vid en nyligen genomförd överläggning med oljebolagen redogjort för bl. a. regeringens syn på läget på den svenska oljemarknaden och de element av delvis osund konkurrens som förekommit. Jag framhöll därvid bl. a. att regeringen är beredd att vidta de åtgärder som behövs om sådana förändringar inträffar som allvarligt kan hota möjligheterna att upprätthålla en rimlig raffinaderikapacitet. Jag framhöll också att det givetvis är bäst om branschen själv agerar så att ett regeringsingripande undviks. Svaret på Elver Jonssons sista fråga är att regeringen avser föra en politik på oljeområdet efter de riktlinjer som riksdagen godkänt våren 1984. Den politiken är inriktad mot en tryggad försörjning till rimliga priser.

Anf. 2 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Herr talman! Jag vill tacka Birgitta Dahl för svaret.

I en värld där de protektionistiska inslagen har blivit allt fler är det väldigt angeläget att ett land som Sverige håller sin frihandelsflagga högt. Det är motivet till att jag ställt frågan.

Birgitta Dahl berör de svenska raffinaderierna och raffinaderikapaciteten i sin energiproposition. Där står det: "Den svenska oljemarknaden tillhör en av de mest öppna i världen. Om förhållandena drastiskt skulle ändras i sådan riktning att målsättningen att upprätthålla en rimlig raffinaderikapacitet allvarligt skulle hotas, kommer jag att föreslå regeringen att vidta nödvändiga åtgärder."

Vilka åtgärder är det fråga om? Är det importkvoter som energiministern har i åtanke? Hur står sådana i relation till vår uttalade strävan mot en bevarad frihandel? De här frågorna får jag inget besked om i det skriftliga svaret.

Våra raffinaderiproblem är ju inte nya. Vilka konkreta resultat har energiminister Birgitta Dahl efter snart tre år som ansvarig för energifrågorna lyckats uppnå under samtalen med sina nordiska kolleger? Jag finner det rimligt att det från norsk sida skall finnas intresse för att köpa svensk raffinaderikapacitet i stället för att satsa på egen, inhemsk. Att lägga alla ägg i en korg har aldrig varit en god regel. Likaså måste det finnas möjligheter att komma överens med Finland. I vilket fall som helst måste någon samordning som tilltalar våra finska och norska vänner kunna åstadkommas.

Vad gäller den andra frågan, om bensinkriget, så förstår jag att det måste skära i Birgitta Dahls hjärtenerv när OK drabbas av stora förluster. Hade Birgitta Dahl ömmat för Shell, Esso eller Kuwait Petroleum, om dessa företag hade haft motsvarande problem? Anser Birgitta Dahl att hon går konsumenterna till mötes när det gäller önskemålen om låga bensinpriser genom att uppmana de andra oljebolagen att sluta upp med bensinkriget? Går man svensk oljeindustri till mötes genom att begränsa konkurrensen och därmed minska kraven på andra åtgärder, som kanske är nödvändiga för att sanera OK:s affärer? Det är väl inte vi svenska bilägare som skall betala OK:s trassliga affärer.

Slutligen: Står Birgitta Dahls agerande i överensstämmelse med konkurrensbegränsningslagens regler om prissättning och kartellbildningar?

Anf. 3 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar energiministern för svaret på frågorna. Jag saknar visserligen den del som avser den norska reaktionen på energiministerns uttalande, men det kanske kommer i senare inlägg.

Min fråga var föranledd av flera olika förhållanden. Det gäller för det första de kraftiga kostnadshöjningar för bilisterna som regeringen har genomdrivit under förra året. Det var ju då som bensinskatten gick upp med hela 56 öre, fordonsskatten ökade med 24 % och bilaccisen steg med hela 40 %. För dem som är beroende av bilen – jag nämnde i frågan glesbygdsbor, personer med långa reseavstånd och barnfamiljer – innebär detta en stor ekonomisk påfrestning. Det är ju så att åtta av tio resor sker just med bil, och tittar man på de grupper som använder sig av bilen visar det sig att 80 % av alla småhusägare, 82 % av alla arbetare, 87 % av alla bönder och tjänstemän och hela 95 % av barnfamiljerna hör till dem som har tillgång till och behöver använda bil. Därför är detta en oerhört stor fråga, som berör väldigt många människor.

För det andra: Den konkurrens som har skett inom detaljhandeln har delvis kunnat neutralisera de väldiga skattehöjningar som genomdrevs under förra året. Energiministerns uttalanden i olika omgångar har emellertid kunnat uppfattas som ett klart ställningstagande för att ingripa mot konkurrensen med bensinpriserna. Om detta är att säga att det vore att frågå tidigare ställningstaganden från både regeringen och Birgitta Dahl, främst det som sades i valrörelsen – men det kanske vi skall lämna därhän, för då skedde ju en massa överlagda uttalanden. Det gäller emellertid också det Birgitta Dahl har sagt därefter.

Jag tror alltså det är viktigt att få en press på priserna nu när skatterna på bilismen har blivit så höga. Energiministern säger i sitt frågesvar att man skall vidta åtgärder om det föreligger hot, så min följdfråga blir: Skall vi tolka detta så att energiministern ser det som ett klart hot i dag, eller är detta mera ett uttalande i oträngt mål? Jag tror det vore bra att få ett besked härvidlag, för vad Birgitta Dahl hittills sagt har inte gjort att jag för min del känner mig mera lugn. Riksdagens beslut, som det talas om flera gånger i frågesvaret, lyckades *inte* förhindra att regeringen höjde bensinskatten med belopp i miljardklassen!

Anf. 4 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag tycker det är bra att den här debatten blir av. Det som har stått i tidningarna och tillskrivits mig är ju inte detsamma som eller en fullständig skildring av karaktären av de överläggningar som jag haft med oljebolagen. Det vill jag säga också med anledning av vad Elver Jonsson nu tillskrev mig.

Sådana här överläggningar har vi regelbundet med oljebranschen, ibland på dessa företags begäran, ibland därför att det är vi som har behov av att tala med dem. De diskussioner som vi nu haft var inte strikt kopplade till frågan om OK. Däremot hade vi en mycket allvarlig diskussion om de strukturproblem inom den svenska oljebranschen som har uppstått till följd av att vi

mycket drastiskt har sänkt vår oljeanvändning, samtidigt som sammansättningen av de produkter som kan säljas och raffineras i Sverige har förändrats.

Vi var överens om att det finns mycket stora strukturproblem som måste hanteras på ett ansvarsfullt sätt, och vi var faktiskt också överens om att händelseutvecklingen under det senaste året inte har varit bra för vare sig konsumenterna eller branschen.

Ett sådant exempel är att bensinpriskriget inte har gynnat glesbygden eller folk med långa arbetsresor – för dem har det inte förekommit något priskrig.

Jag framhåller i mitt svar det som jag sade också vid det aktuella tillfället, att vi naturligtvis måste sträva efter en struktur som innebär att vi i sådana här lägen uthålligt och inte bara tillfälligt kan ha en säker och billig försörjning, till nytta för konsumenterna och landet.

Jag vill säga, Elver Jonsson, att jag medvetet avstod från att besvara frågan om Norge av det skälet att jag inte anser att jag har gjort något uttalande som skadar det nordiska samarbetet. Det är heller ingen som har ansett det. Den norske oljeministerns uttalanden är mycket måttfulla och utgår från det förhållandet att jag liksom han förutsätter att det bästa är frihandel, att det bästa är om man kan lösa problemen inom branschen, att vi alltså önskar undvika regeringsingripanden.

Anf. 5 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Herr talman! Det var inte många av de frågor som jag ställde som jag egentligen fick något svar på.

Birgitta Dahls uttalanden, som har framgått av pressen, har gett mycket stort eko ute i världen, där man har berört frågan om importrestriktioner av olika slag. Och när regeringen nu i energipropositionen antyder att en del åtgärder förmodligen måste vidtas om en viss situation inträffar, vore det angeläget om Birgitta Dahl klart deklarerade att de åtgärder som hon tydligen hade i åtanke inte gäller olika typer av importrestriktioner som kan leda till att svenskt näringsliv råkar ut för repressalier från andra länder. Jag tycker inte att det här relativt lilla problemet skall behöva leda till någonting sådant.

Anf. 6 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Energiministern säger att det som TT går ut med och som kan läsas i tidningarna inte är detsamma som det som har avhandlats. Det låter sig ju sägas, men just därför att detta har stått i tidningarna och varit TT-referat är det bra att vi kan få ett förtydligande här i kammaren, låt vara att jag inte anser att det är nöjaktigt – det kan ju kanske bero något på skiftande värderingar.

Norges oljeminister säger enligt TT:

”Det vore mycket uppseendeväckande om Sverige införde importrestriktioner på bensin och andra raffinerade oljeprodukter. Det skulle strida mot oljeavtalet från 1980 och allvarligt försvåra möjligheterna att vidga energisamarbetet mellan Sverige och Norge.”

Det är möjligt att det var överord. Men i så fall är det viktigt med ett

klarläggande av att det inte handlade om något som kunde försvåra energisamarbetet och en utvidgad nordisk handel, någonting som vi i andra sammanhang så väldigt gärna slår vakt om.

Jag vidhåller att den attityd som regeringen och energiministern intar strider mot vad t. ex. Birgitta Dahl tidigare har givit uttryck för, nämligen hur sänkta oljepriser bör utnyttjas. Det skulle bl. a. komma de enskilda konsumenternas ekonomi till godo. Det är klart att det då gäller att inte driva en politik som går i motsatt riktning.

Att säga att långa arbetsresor enbart är ett Norrlandsproblem är att förenkla. Också i södra Sverige kan människorna uppleva att de behöver bilen vid långa resor. Jag tror att det ligger i *alla* bilisters intresse, inte minst de många låginkomsttagarnas, att vi får så låga bilkostnader som möjligt. Detta innebär att också bensenpriset skall pressas så att det blir så lågt det någonsin kan bli.

Anf. 7 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Får jag först konstatera att ni inom folkpartiet, enligt vad jag har inhämtat från ert partikansli här i riksdagen, i er ekonomisk-politiska motion till detta riksmöte inte har föreslagit någon ändring av vare sig bensinskatt, fordonsskatt eller bilaccis. Några sådana förslag framläggs inte heller i andra motioner.

Sverige har fortfarande det lägsta bensenpriset i Norden och priset är bland de lägsta i Europa. Vår strävan är att vi skall ha långsiktigt trygg och billig försörjning. Vi har uppmärksammat att möjligheterna att nå det målet försvåras, om man får spekulationstendenser på marknaden som kan slå ut de seriösa aktörerna. Vi har haft en diskussion om detta som i högsta grad har varit i konsumenternas intresse. Vad jag då har sagt och även framfört till massmedia, som dock inte har behagat vidarebefordra det, är att de åtgärder vi överväger självfallet inte strider mot vare sig frihandelsprincipen eller andra viktiga principer om t. ex. kartellbildning och annat som Per-Richard Molén tog upp. Det finns också tekniska lösningar att tillgripa.

Jag är inte beredd att ytterligare precisera mig nu, men jag vill säga att den diskussion som jag tog upp inleddes på ett så tidigt stadium att branschen skulle ha god tid på sig att vidta erforderliga åtgärder.

Anf. 8 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Herr talman! Jag upprepar min hemställan att energiminister Birgitta Dahl betydligt mera preciserar vilka åtgärder hon avser att vidta för att komma till rätta med det som hon upplever som problem när det gäller svensk raffinaderikapacitet.

Det är synnerligen angeläget att vi, liksom oljebolagen och även en del utländska ambassader, genom dagens debatt får klargjort vad det är för någonting som ligger bakom ordet åtgärder. Är det importrestriktioner? Är det importkvoter?

Anf. 9 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Just därför att man inte alltid kan anse att pressen är tillräckligt tydlig när det gäller alla uppgifter är det naturligtvis bra att debatten kan föras här i kammaren så att vi får ett officiellt besked från energiministern och regeringen.

Energiministern har ändå inte kunnat lugna mig. Det är en överdrift att gå ut och tala om att det nog är dags att vidta åtgärder, vilket regeringen har gjort i propositionen och i andra sammanhang. Uttalandena har ändå tolkats så, och energiministern har ju inte sagt att det inte skulle kunna bli aktuellt. Jag upplever saken så, att regeringen i oträngt mål ofta återkommer till ämnet. Detta är oroande.

När det gäller frågan om varför vi i årets motioner inte har yrkat på ändringar av bensinskatterna är väl bara att säga att vi inte kan justera alla de många skattehöjningar som har skett. Det rör sig ju om flera tiotal sådana. Birgitta Dahl vet lika väl som jag att så länge riksdagen har den majoritet den har i dag kan vi inte återta alla dessa skatteuppräknings.

Det viktiga är ändå, och det var det som var poängen med det jag försökte säga, att vi inte gör negativa korrigeringar, om bilisterna nu fått chans att handla bensin något så när billigt.

Anf. 10 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Låt mig säga att bilisternas chanser att handla billigt har varit mycket ojämnt fördelade. Dessutom kommer deras möjligheter att göra det i framtiden att kunna hotas om man inte i tid tar itu med strukturåtgärderna. Eftersom Elver Jonsson frågade speciellt om resultatet av överläggningarna vill jag också säga att representanterna för oljebranschen vid dessa överläggningar själva sade att det var bra att någon äntligen tog itu med den här frågan, därför att de själva upplever den som ett problem.

Till Per-Richard Molén vill jag säga att oljebranschens representanter vid överläggningarna nöjde sig med den detaljeringsgrad som jag i dag har gett uttryck för. Jag deklarerade alltså att det vid behov finns tekniska lösningar att utnyttja som varken strider mot frihandelsbestämmelserna eller mot reglerna om konkurrensneutralitet. Det är faktiskt konkurrensneutraliteten på den svenska marknaden som har hotats genom vissa av de åtgärder som vidtagits av branschen själv. Jag vill tillägga att det var en i högsta grad sansad och lugn överläggning som vi hade.

Anf. 11 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Herr talman! Får jag tolka detta som att energiminister Birgitta Dahl tar avstånd från tankar på importkvoter och importrestriktioner?

Anf. 12 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Jag vill inte bestrida att den prissänkning som förekommit har varit ojämnt fördelad. Men tendenserna när man skall utjämna har, åtminstone från regeringshåll, varit att göra det så att priserna går uppåt. Varför inte försöka med någon form av utjämning som kunde omfatta också

en strävan att få dem att gå nedåt? Jag tror det är detta vi skall lägga krafterna på nu när vi har drabbats av sådana kraftiga höjningar av skatterna på drivmedel.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1984/85:99 om åtgärder för att hindra indirekt användning av svenskt utbränt kärnbränsle i kärnvapenframställning

Anf. 13 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Pär Granstedt har i en interpellation mot bakgrund av uppgifter i vissa facktidskrifter om att återvunnet uran från den svenska forskningsreaktorn i Studsvik används i en process för framställning av kärnvapen frågat mig om dessa uppgifter är riktiga och, om så är fallet, om den svenska regeringen är beredd att vidta åtgärder för att förhindra att utbränt kärnbränsle i framtiden kan komma att användas i samband med framställning i kärnvapen.

Plutonium och höganrikat uran kan användas i kärnladdningar. Plutonium finns i använt, främst låganrikat, kärnbränsle och kan fås fram genom uppberedning. Höganrikat uran består till största delen av uran-235. Både plutonium och höganrikat uran är underkastade särskilt noggrann kontroll vid lagring, transport och användning. Höganrikat uran används i ett antal forsknings- och materialprovningsreaktorer.

Det svenska kärnenergiprogrammet berörs inte av uppgifterna i artiklarna. Det utnyttjar låganrikat uran, och inget använt bränsle går till USA. Den svenska linjen för hantering av använt bränsle är, som jag har utvecklat i propositionen (1983/84:60) om ny lagstiftning på kärnenergiområdet, att bränslet skall slutförvaras direkt, utan uppberedning.

Studsvik Energiteknik AB använder höganrikat uran i sin forskningsreaktor R2 alltsedan denna togs i bruk år 1960. Bränslet tillhandahålls enligt långtidskontrakt med USA:s Department of Energy. Efter användning i R2, varvid inemot halva mängden uran-235 förbrukas, återsänds bränslet till USA i utbyte mot nytt höganrikat uran, innehållande samma mängd uran-235 som återstod i det använda bränslet. Denna mängd kompletteras i USA med lika mycket nytt uran som har förbrukats i R2. Bränslepatroner till R2 tillverkas i Europa av det erhållna materialet. Mängderna registreras av IAEA, det internationella atomenergiorganet i Wien, som också övervakar lager och transporter av klyvbart material.

I de tidskriftsartiklar som Pär Granstedt hänvisar till ges uppgifter om att bränsle som har använts i forskningsreaktorer under bearbetning i USA "förlorar sin identitet" och kan användas som kärnbränsle vid framställning av militära kärnämnen.

Vad beträffar uppgifterna att material från forskningsreaktorer används i militära s. k. produktionsreaktorer i USA kan man för svenskt vidkommande

Nr 94

Måndagen den
11 mars 1985

Om åtgärder för att hindra indirekt användning av svenskt utbränt kärnbränsle i kärnvapenframställning

*Om åtgärder för att
hindra indirekt an-
vändning av svenskt
utbränt kärnbränsle i
kärnvapenframställ-
ning*

konstatera att vårt nuvarande kontrollavtal med USA, som gäller sedan år 1984, innehåller ömsesidiga garantier för att kärnämnen som har överförts mellan länderna under avtalet inte används för något militärt ändamål.

Med anledning av Pär Granstedts andra fråga vill jag säga följande. Användningen av höganrikat uran är något som vi vill undvika som ett led i våra internationella ansträngningar att få bort hanteringen av kärnmaterial som kan användas i vapen. Från amerikanskt håll önskar man en allmän övergång till låganrikat uran, dvs. med mindre än 20 % uran-235 och därför inte användbart i kärnladdningar, i de fall där man nu tillhandahåller höganrikat uran. Det pågår utvecklingsarbete med aktivt amerikanskt bistånd för att forskningsreaktorer världen över skall kunna byta till bränsle med lägre anrikning. Studsvik har påbörjat prov med låganrikat bränsle i R2 som ett led i undersökningarna rörande en sådan övergång.

För att undvika även indirekt samband mellan civil och militär kärnteknisk verksamhet är det viktigt att arbeta för att inga civila kärnanläggningar på något sätt utnyttjas för militära syften. Jag har vid flera tillfällen, bl. a. vid IAEA:s generalkonferens i september 1984, fört fram regeringens uppfattning att kärnvapenstaterna utan undantag skall göra en klar åtskillnad mellan den civila och den militära sektorn såväl för kärnmaterial som för kärntekniska anläggningar och att dessa länders civila kärnenergi- och kärntekniska verksamhet i sin helhet måste underkastas effektiva s. k. safeguards genom IAEA-kontroll. Regeringen har tagit konkreta initiativ för att nå en lösning härvidlag.

Anf. 14 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Birgitta Dahl för svaret på min interpellation.

Bakgrunden till interpellationen är att det i de amerikanska tidskrifterna Nucleonic Week och Nuclear Fuel förekommit artiklar om att använt kärnbränsle från europeiska forskningsreaktorer, däribland den svenska forskningsreaktorn i Studsvik, på omvägar skulle ha kommit att användas som drivbränsle i amerikanska reaktorer för framställning av ammunition till kärnladdningar. Detta är egentligen en mycket allvarlig anklagelse, även om frågan i USA inte kommit upp i ett perspektiv av något slags missbruk av material utan som ett säkerhetsproblem i samband med transporter av detta material. Materialet transporteras nämligen kors och tvärs på den amerikanska kontinenten. Men det är som sagt allvarligt, om det skulle vara så att material från en svensk reaktor används på detta sätt. Det skulle ju strida mot den strävan som man haft sedan länge att dela på denna verksamhet i å ena sidan den civila kärnkraftsanvändningen och forskningsverksamheten kring kärnenergi och å andra sidan den militära verksamheten.

I min interpellation ber jag om ett besked huruvida uppgifterna i dessa amerikanska facktidningar är riktiga eller inte. I sitt svar hänvisar Birgitta Dahl till det nuvarande kontrollavtalet, som gäller sedan 1984 och innehåller "ömsesidiga garantier för att kärnämnen som har överförts mellan länderna under avtalet inte används för något militärt ändamål".

Den fråga som man då fortfarande ställer sig är: Har detta hänt tidigare?

---

*Om åtgärder för att
hindra indirekt an-
vändning av svenskt
utbränt kärnbränsle i
kärnvapenframställ-
ning*

Är uppgifterna i de båda angivna tidskrifterna riktiga, att material från Studsvik kan ha använts för vapenframställning om än i indirekt form, eller kan vi avfärda uppgifterna?

Om det kan ligga någonting i dessa uppgifter blir min nästa fråga: Hur pass säkra är de garantier som nu har lämnats i det nya avtalet? Innebär det att vi kan känna oss helt trygga, att sådant här inte kan upprepas? Har regeringen kunnat försäkra sig om att den hantering av det aktuella materialet som beskrivs i de bägge tidskrifterna, vilka i sin tur bygger på uppgifter från General Accounting Office, nu har upphört? Det skulle vara bra om statsrådet ville klargöra hur det förhåller sig i dessa båda avseenden.

Som svar på min andra fråga om vad regeringen gör för att säkerställa att någonting liknande inte upprepas i framtiden hänvisar Birgitta Dahl dels till det arbete som pågår och som syftar till att finna vägar att frångå användningen av höganrikat uran i forskningsreaktorer, dels till de svenska kraven gentemot bl. a. USA om att man skall skilja den civila kärnkraftsanvändningen från den militära och att det skall vara en ordentlig säkerhetskontroll, under IAEA, av den civila delen av den här verksamheten.

Jag tycker att detta arbete är ett mycket vällovligt arbete som det, naturligtvis, finns all anledning att helhjärtat stödja. Men det är också saker och ting som verkar på lång sikt. Frågan är således: Vad gör vi under tiden, fram till dess att vi har kommit bort från användningen av höganrikat uran och fått en ordentlig IAEA-kontroll av USA:s civila kärnenergihantering? Här återkommer vi egentligen till de grundläggande frågorna:

1. Vad har regeringen gjort för att klargöra om den hantering som beskrivs i nämnda amerikanska tidskrifter har ägt rum eller inte, dvs. om det finns någon risk för att använt kärnbränsle från Sverige har använts i samband med kärnvapenframställning?

2. Om det nu visar sig att den här verksamheten faktiskt har bedrivits, hur kan vi då få tillräckligt säkra garantier för att verksamheten nu har upphört? Finns det uppgifter från USA som kunnat verifieras om att den här verksamheten nu har upphört, eller finns det inte några sådana uppgifter? Om vi inte har tillräckligt säkra garantier, har vi då anledning att göra en omprövning när det gäller det utbyte av kärnbränsle som vi har med USA?

Anf. 15 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag har självfallet samma uppfattning som Pär Granstedt, nämligen att det här är en utomordentligt allvarlig fråga som måste följas med stor noggrannhet. Jag tror inte att någon bestrider att den nuvarande regeringen har följt och arbetat med dessa frågor med stor omsorg. Historiskt sett – det är inte fråga om en teknisk nödvändighet – är det så, att civila kärnkraftsprogram i vissa delar har haft ett klart samband med de militära programmen. Det gäller just den här typen av anläggningar, som bearbetar materialet i olika led. Historiskt sett har vi också varit hänvisade till den sortens anläggningar. För att påminna om ytterligare ett historiskt faktum så har ju denna hantering pågått i 25 år. Frågan har således handlagts av ett antal regeringar. Jag talar specifikt om forskningsreaktorerna och den

Måndagen den
11 mars 1985

*Om åtgärder för att
hindra indirekt an-
vändning av svenskt
utbränt kärnbränsle i
kärnvapenframställ-
ning*

speciella process som gör att vi för närvarande är beroende av USA.

Dessutom vill jag framhålla att de svenska politiska partierna ända fram till 1977 var överens om att upparbetningen, totalt sett, var en lämplig lösning. Vi var det första partiet att ta avstånd därvidlag och kan nu glädja oss åt att det råder en generell överensstämmelse mellan partierna och att det också är den uppfattningen som präglar den nya lagstiftningen.

När det gäller den verksamhet som det här är fråga om har alltså olika regeringar handlagt dessa frågor, däribland de borgerliga regeringar där Karin Söder var utrikesminister och, faktiskt, Pär Granstedt var rådgivare i utrikesdepartementet. Jag minns att jag då ställde frågor till Karin Söder om den här verksamheten. Man kan icke förneka att det finns en sanning i de uppgifter som förekommit i facktidskrifterna – i den meningen att det är fråga om en gemensam process. Detta är riktigt.

Mot det skall ställas att vi, som ett resultat av det arbete regeringen bedriver, nu har ett avtal som förbjuder USA att hantera dessa frågor på ett sådant sätt att svenskt material kan användas i någon militär process.

Det förekommer diskussioner oss emellan. De är av en sådan natur att jag inte här kan gå in på detaljerna, men självfallet är syftet att se till att avföra alla risker för att avtalet inte fullföljs fullt ut. Detta är ambitionen från den svenska och från den amerikanska regeringen. Vårt avtal är fullständigt entydigt på den här punkten. USA har alltså påtagit sig dessa garantier.

Vi har också tagit initiativ till att R2-reaktorn förbereds för att låganrikat bränsle skall kunna användas. Den nya tank som man nu har bytt till är utformad på ett sådant sätt att den klarar att man använder låganrikat bränsle.

Vi har vidare, som jag beskrev i mitt interpellationssvar, internationellt i IAEA och på annat håll fört fram kravet att även kärnvapenstaterna måste underkasta sina civila program fullständig IAEA-kontroll och att en klar gräns måste göras mellan civil och militär verksamhet.

Jag vill alltså säga att också vi känner den oro som föranletts av dessa artiklar. Vi förnekar inte att det finns grund för denna oro, men vi arbetar för att säkerställa att vi inte ens indirekt kan dras in i något som skulle vara helt oförenligt med vad som är den svenska regeringens och – över partigränserna – den svenska riksdagens politik på det här området.

Anf. 16 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Birgitta Dahl känner ett behov av att framhålla att det, om det är något oegentligt som har skett, minsann inte är den nuvarande regeringens fel – i varje fall inte *bara* den regeringens fel. Det må vara hänt.

Mitt syfte med den här interpellationen var faktiskt inte att sätta dit vare sig Birgitta Dahl eller regeringen utan att försöka få klarhet i en fråga där jag utgår ifrån att vi – på regeringsbänkar och på oppositionsbänkar – har ett lika stort intresse av att få en lösning till stånd. Jag utgår alltså ifrån att detta är ett område där det i grunden inte skall finnas några som helst meningsskiljaktigheter.

Jag uppskattar det arbete som görs internationellt av den nuvarande

regeringen för att åstadkomma största möjliga säkerhet i den internationella hanteringen av klyvbart material. Jag ser att det finns ett klart samband mellan det arbetet och det arbete som bedrevs av tidigare regeringar på samma område, vilket jag hade tillfälle att något i utkanten vara med om under min tid i utrikesdepartementet.

Jag förstår av svaret som jag nu fått av Birgitta Dahl att vi tyvärr måste räkna med att de uppgifter som finns i dessa bägge tidskrifter kan vara riktiga och att det kan ha förekommit att klyvbart material från Sverige har använts i denna process. Vi får alltså hoppas att det nya avtalet förhindrar att något sådant upprepas.

Jag tycker mig också av det Birgitta Dahl säger kunna förstå att man nu arbetar på att skapa sådana kontrollinstrument att vi verkligen kan förvissa oss om att detta respekteras från amerikansk sida. Det kanske kunde vara bra att få ytterligare klargjort att vi nu arbetar för att få ett ordentligt kontrollinstrument, så att vi får en ordentlig insyn i hanteringen och så att vi verkligen vet att något sådant här inte skulle kunna upprepas i framtiden.

Kvar står naturligtvis frågan: Vad gör vi om det visar sig att vi inte kan få den insyn i och den kontroll över hur det här materialet används som skulle behövas för att vi med visshet skall veta att svenskt klyvbart material inte missbrukas för kärnvapenframställning? Är regeringen i så fall beredd att ompröva det utbyte av kärnbränsle med USA som så att säga är grunden till det här problemet?

Anf. 17 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Mitt syfte med den historiska tillbakablicken var snarast att betona att vi gemensamt bär ett ansvar för det som har varit tidigare. Sedan kunde jag inte underlåta att dra fram sanningen om vem det var som började att peka på de här problemen. Men jag är mycket glad över att vi numera är helt överens och strävar mot samma mål i de här frågorna.

Jag tycker att det är viktigt att understryka en sak, och det är att under hela den tid som detta utbyte med USA har förekommit, har processen varit sådan att vi har köpt material från USA i utbyte mot det material vi har sänt dit, vilket motsvarar den mängd farliga ämnen vi skickar dit. Dessutom har vi köpt ytterligare material för att komplettera det som har förbrukats i den svenska reaktorn. Det betyder att Sverige inte under någon period har bidragit till att öka, utan snarare har minskat, tillgången på sådant här material i USA.

Vi är ändå av den uppfattningen att vi måste se till att det inte ens indirekt finns ett samband. Det avtal som vi har och de förändringar som har gjorts vid Studsvik skall ses som ett uttryck för det, liksom de krav vi har ställt i olika internationella sammanhang. Det är en självklarhet att de samtal som nu förs måste leda till att vi får garantier. Eljest är det inte möjligt att ha ett sådant här samarbete. Det är en självklarhet. Men jag utgår från att om USA skriver på ett avtal som är så ytterligt tydligt på den här punkten är man medveten om vad man gör och menar allvar. Får jag citera den svenska översättningen av den aktuella paragrafen: "Vardera parten garanterar att material, utrustning

Om åtgärder för att hindra indirekt användning av svenskt utbränt kärnbränsle i kärnvapenframställning

Måndagen den
11 mars 1985

---

*Om tidpunkten för
förslag till lag om
stiftelser, m. m.*

eller komponenter som överförts till och under dess jurisdiktion enligt denna överenskommelse samt särskilt klyvbart material som använts i eller framställts genom användning av sådant material, sådan utrustning eller sådana komponenter som sålunda överförts och under dess jurisdiktion ej skall användas för något som helst militärt ändamål.”

Jag menar att vi har tillfredsställande garantier. Vad det gäller är att skapa sig försäkringar om att de också uppfylls i praktiken. De kontakter vi har haft med våra amerikanska motparter har tryckt på att de har precis samma inställning.

Anf. 18 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Att avtalet är helt klart på den här punkten tycker jag att man måste notera med stor tillfredsställelse. Vad som är avgörande är naturligtvis de insynsmöjligheter vi har, de möjligheter vi har att försäkra oss om att avtalet också minutiöst följs. Jag tolkar det Birgitta Dahl säger som att regeringen kommer att se till att man får dessa insyn- och kontrollmöjligheter och att det är en förutsättning för en fortsättning av det utbyte vi nu har med USA. I det arbetet kan jag bara önska lycka till. Jag hoppas att vi snart skall kunna veta med säkerhet att det inte föreligger någon som helst risk att klyvbart material från Sverige används för militärt ändamål i USA.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1984/85:393 om tidpunkten för förslag till lag om stiftelser, m. m.

Anf. 19 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Per-Olof Strindberg har frågat mig dels när lagförslag kan förväntas angående stiftelser, dels på vad sätt parlamentariskt inslag i utredningsarbetet har tillgodosetts.

Inom justitiedepartementet pågår arbete med stiftelselagstiftningen. Det är ännu för tidigt att närmare ange när ett lagförslag i ärendet kan ligga på riksdagens bord. Arbetet har emellertid nu fortskridit så långt att jag räknar med att en departementspromemoria skall kunna sändas ut på remiss under innevarande år. När denna remissbehandling är avslutad ämnar jag ta upp frågan om en lämplig form för ett parlamentariskt inslag i det fortsatta beredningsarbetet.

Anf. 20 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag vill tacka justitieministern för svaret på min fråga.

Låt mig först säga beträffande det parlamentariska inslaget, att jag tycker att det framgår av svaret att detta inslag lär komma in rätt sent i behandlingen av detta ärende. Den frågan får vi väl återkomma till senare.

Jag är egentligen inte ute efter att i första hand vidga samhällskontrollen på område efter område. Jag är faktiskt rätt intresserad av hur den här frågan

---

*Om tidpunkten för
förslag till lag om
stiftelser, m. m.*

har handlagts. Det här arbetet tar ju en helt orimlig tid. Jag vill erinra om att för ett par veckor sedan hade jag här i kammaren en debatt med civilministern angående handläggningen av ett annat ärende – det hade flyttats från justitiedepartementet till civildepartementet. Det gäller handläggningen av frågan om ändringar i lagen om gravrätt. Jag kritiserade då den alltför tidsödande handläggningen. I detta ärende är tidsutdräkten ännu längre.

Jag vill erinra om att den stiftelseutredning som lades ned 1983 därför att den hade arbetat för långsamt tillkom genom ett riksdagsbeslut vid 1973 års riksdag. Det är alltså 12 år sedan.

Varje år väcks motioner här i riksdagen beträffande översyn av lagstiftningen angående stiftelser, och varje år är vi tvungna att med hänvisning till pågående beredningsarbete avslå motionerna. Det här är naturligtvis otillfredsställande.

Sedan säger justitieministern i svaret att det ännu är "för tidigt att närmare ange när ett lagförslag i ärendet kan ligga på riksdagens bord". När man inom justitiedepartementet för två år sedan lade ned stiftelseutredningen, som hade arbetat åtta år, därför att man tyckte att arbetet fortskred alltför långsamt men som dock enligt dess ordförande skulle vara klar att under första kvartalet 1984 lägga fram sitt förslag, då fick jag uppfattningen att man inom departementet tyckte att vi här måste handla snabbt, därför att det här är en fråga som måste lösas. I realiteten innebar det tydligen bara en ytterligare förskjutning. Nog fick jag också uppfattningen av det svar som jag fick i december 1983 av justitieministern, som då redovisade att man i varje fall inom departementet hade ett antal hypoteser om hur det här skulle lösas, att beredningsarbetet hade kommit betydligt längre. Jag måste säga till justitieministern att jag är utomordentligt förvånad över att man kan handlägga en fråga på ett så utdraget sätt.

Det finns ett gammalt ordspråk som säger att man skall skynda långsamt, men även det ordspråket torde ha sin begränsade tillämpning.

Anf. 21 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Jag skall inte här gå in på hur stiftelseutredningen arbetade och vad som föregick nedläggningen av den utredningen, utan bara konstatera att sedan arbetet har tagits om hand inom justitiedepartementet har man arbetat fort och effektivt, enligt min bedömning.

Att vi i dag inte har en färdig departementspromemoria beror på att det här är mycket komplicerade frågor, och under arbetet i departementet har man gjort den bedömningen att det inte räcker med att komma med nya bestämmelser om tillsynen av stiftelser utan att det också behövs i vart fall vissa grundläggande civilrättsliga bestämmelser. Detta är anledningen till att ärendet har tagit tid.

Jag har sagt att jag inte kan uttala mig om när ett lagförslag kan föreligga, men jag har utlovat en departementspromemoria i ämnet det här året. Detta tycker jag inte har inneburit en lång tidsutdräkt i det här arbetet.

Om effektivare åtgärder mot olovlig körning

Anf. 22 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag är medveten om att detta är komplicerade frågor och att det finns vissa grundläggande regler som man måste ta hänsyn till. Men utredningsarbetet har ändå pågått i tio år – jag tycker att det är en orimlig tid i förhållande till arbetets omfattning.

Jag hoppas i alla fall att vi, när vi i fortsättningen besvarar motioner, ändå kan säga att ett förslag i det här avseendet inom en relativt snar framtid kommer att kunna redovisas. Jag tycker att motionärerna åtminstone någon gång har rätt att få ett rimligt svar på alla sina motioner.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1984/85:424 om effektivare åtgärder mot olovlig körning

Anf. 23 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig om regeringen avser att inom överskådlig tid lägga fram förslag till effektivare åtgärder mot olovlig körning.

Pär Granstedts fråga tar närmast sikte på hur man skall kunna hindra personer som flera gånger har dömts för olovlig körning från att fortsätta att begå sådana brott.

Vid upprepade fall av olovlig körning av det slag som åsyftas i frågan blir straffet i regel fängelse. I första hand får man därför lita till fängelsestraffets avhållande effekt. Erfarenheten visar emellertid att det finns ett litet fåtal personer som trots upprepade fängelsestraff fortsätter att köra olovligt utan att påverkas av hot om nytt straff.

En möjlighet som har diskuterats är att införa regler som gör det möjligt att förklara bilen förverkad hos den som gör sig skyldig till upprepade olovliga körningar, om det är uppenbart att det behövs för att förebygga fortsatt sådan brottslighet. Detta skulle kanske kunna bidra till att förhindra fortsatt lagtrots av det slag som det här är fråga om. En sådan ordning föreslogs också i den sedermera återkallade propositionen (prop. 1984/85:21) med förslag till ändringar av bestämmelserna om trafiknykterhetsbrott.

Sedan propositionen återkallats har jag inbjudit de övriga riksdagspartierna till överläggningar rörande påföljdssystemet för rattfylleri. Vid dessa överläggningar, som inleds inom kort, hoppas jag få klarhet i om det finns förutsättningar för att finna en bred lösning på de problem som propositionen avsåg att komma till rätta med – däribland den fråga som Pär Granstedt nu tagit upp. Jag hoppas att jag efter dessa överläggningar får anledning att återkomma med nya förslag på det här området.

Anf. 24 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga. Olovlig körning är ett brott som är ganska allvarligt från trafiksäkerhets-

synpunkt. Åtminstone i många fall kan man utgå ifrån att personer som inte har fått eller som har fråntagits sitt körkort av olika skäl är olämpliga att köra bil. Man kan tänka sig att de envisa fallen – de där man trotsar alla bötesstraff, fängelsestraff osv. – många gånger gäller just personer som av någon anledning inte bör köra bil.

Inom parentes vill jag säga att det också finns fall som gör att man kan ifrågasätta om det ubte finns en tendens att dra in körkortet också när det är obefogat, men det är en annan fråga; det finns kanske anledning att se över också den.

När det gäller de befogade fallen av körkortsindragning är det naturligtvis mycket viktigt att se till att de personer som fått sitt körkort indraget verkligen inte heller kör bil och är en fara för trafiksäkerheten. Som framgår både av min fråga och av svaret finns det exempel på personer som helt bortser från alla påföljder och ogenerat fortsätter att köra bil, trots att de inte har körkort. Det kan ibland få rent absurda konsekvenser. Som jag nämnt i frågan finns det ett exempel i Märsta polisdistrikt – man har där satt fast samma person 276 gånger för olovlig körning. Det finns ingen anledning att tro att vederbörande inte fortsätter att köra bil den dag som i dag är.

Det är bra om det kommer förslag på det här området. Min bedömning är att det verkar rimligt att man skapar en möjlighet att förklara bilen förverkad. Den här frågan har såvitt jag förstår utretts ganska länge – enligt uppgift har man hållit på och grubblat över problemet i sju år. Därför noterar jag med tillfredsställelse att förslag på det här området kan vara att vänta. Jag hoppas att riksdagen inom kort får ta ställning till ett konkret förslag som innebär att den möjligheten införs.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1984/85:432 om det planerade polishuset i Huddinge

Anf. 25 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig när det planerade polishuset i Huddinge kommer att byggas.

Regeringen uppdrog den 23 september 1982 åt byggnadsstyrelsen att projektera en första etapp av en nybyggnad av förvaltningsbyggnad i Huddinge. Den första etappen får enligt beslutet omfatta lokaler för polis- och åklagarmyndigheterna samt allmänt häkte. Allmänna häktet har planerats för totalt 80 platser för häktade och anhållna.

I beslutet föreskrevs bl. a. att projektet skulle ingå i byggnadsstyrelsens investeringsreserv och således kunna utföras när så är lämpligt från sysselsättningssynpunkt.

Byggnadsstyrelsen har i skrivelse till regeringen i juni månad 1983 redovisat kostnaden för projektet och i samband härmed även hemställt om bygguppdrag. Bygguppdrag kommer att lämnas när så är lämpligt med hänsyn till sysselsättningsläget inom byggarbetsmarknaden och när det

*Om påföljden för
sexuella övergrepp
mot barn*

statsfinansiella läget så tillåter. Hänsyn måste naturligtvis också tas till andra angelägna byggnadsprojekt. Jag är därför inte nu beredd att svara på när bygguppdrag kan lämnas för den första etappen av en nybyggnad i Huddinge.

Anf. 26 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern också för detta svar, även om varken jag eller huddingeborna förmodligen blev särskilt mycket klokare av det. Svaret är ju egentligen att inget svar kan ges på frågan. Det här är beklagligt, tycker jag.

Situationen i Huddinge är ganska säregen. Man har lokaler för polis, man har ett fängelse, men man har inget häkte så att säga däremellan. Detta skapar en situation där man måste utackordera de häktade på andra håll i landet. Eftersom belastningen är ganska stor i Stockholmsområdet innebär det ofta att vederbörande får placeras ganska långt bort – Gotland kommer i fråga, inte bara av utredningstekniska skäl som i fallet Clark Olofsson, utan av utrymmesskäl. Även olika platser i Norrland kommer i fråga.

Det är naturligtvis ekonomiska skäl som gör att man inte kan komma i gång bums, det förstår jag. Man vill spara ett sådant här byggnadsprojekt tills det är så gynnsamt som möjligt ur arbetsmarknadssynpunkt. Ekonomin i denna typ av bedömningar kan ifrågasättas. Det faktum att de häktade nu är spridda över landet gör naturligtvis alla utredningar mycket kostsamma. Utredarna från polisen måste företa långa resor, vilket tar tid och kostar pengar. Advokaterna måste också företa långa resor, vilket även det kostar både tid och pengar. Jag undrar om det inte skulle visa sig att de investeringar som krävs för att få till stånd ett häkte skulle förränta sig ganska bra om besparingar i form av arbetstid och resekostnader räknades in.

Det borde finnas anledning för regeringen att överväga om inte arbetsmarknadsläget snart är sådant att man skulle kunna påbörja detta projekt. Vi har ju faktiskt inte någon överhettning på byggarbetsmarknaden ens i Stockholmsområdet. Det borde absolut finnas kapacitet att utnyttja för att få till stånd det här bygget och skapa en rimlig arbetssituation i Huddinge på detta område.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1984/85:94 om påföljden för sexuella övergrepp mot barn

Anf. 27 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Karin Israelsson har frågat mig om straffpåföljden för sexuella övergrepp mot barn kan utvidgas till att innefatta vård och terapi för att komma till rätta med det sjukliga beteende som ligger bakom övergreppen.

Åtskilliga uppgifter som har kommit fram på senare tid tyder på att sexuella övergrepp mot barn är en betydligt vanligare förreteelse än man

tidigare allmänt har brukat räkna med. Om detta är riktigt, är det naturligtvis mycket oroande.

Att insatser från samhällets sida på detta område är nödvändiga finner jag självklart. Liksom Karin Israelsson anser jag det angeläget att man fortsätter att utveckla ändamålsenliga samarbetsformer mellan de olika ansvariga myndigheterna. Mest väsentligt är naturligtvis därvid att man försöker förebygga övergrepp av detta slag. I den mån de ändå inträffar gäller det att sätta in stöd och behandling på ett tidigt stadium och på så sätt försöka motverka att barnet får långsiktiga skador av psykisk eller annan art. Men självfallet måste man också sörja för att gärningsmännen inte bara blir lagförda utan också får den vård och behandling som kan behövas, detta inte minst med hänsyn till intresset av att förebygga återfall.

Själva frågan i Karin Israelssons interpellation tar sikte på en mera begränsad del av problemområdet, nämligen vård och terapi för dem som fälls till ansvar av domstol. Denna grupp är ganska liten, vilket naturligtvis kan hänga samman med att det s. k. mörkertalet är högt. Det rör sig om ett sjuttioal personer årligen, och i dessa fall är det av allt att döma i allmänhet inte fråga om incestuösa övergrepp.

Statistiken visar att en del av dem som fälls till ansvar för sexuella övergrepp mot barn överlämnas till särskild vård eller döms till skyddstillsyn. Inom ramen för dessa påföljder finns goda möjligheter att åstadkomma vård och terapi av det slag som avses i interpellationen.

Fängelse är emellertid den vanligaste påföljden. De allmänna principer som gäller för kriminalvården i anstalt innebär att en intagen som har behov av medicinsk-psykologisk eller annan särskild behandling skall beredas sådan, om det kan ske med hänsyn till anstaltstidens längd och den intagnes förutsättningar. Kriminalvårdens huvuduppgift är därvid att söka motivera den intagne för behandlingen och att förmedla att den kommer till stånd genom ansvariga vårdmyndigheters försorg. Intagna som avtjänar fängelsestraff för incestbrott får också enligt vad jag har inhämtat regelmässigt konkreta erbjudanden om behandling.

Både för kriminalvården i anstalt och för frivården gäller emellertid att sådan behandling inte får ske med tvång utan endast på frivillighetens grund. Jag vill erinra om att riksdagen inte längre tillbaka än förra året av principiella skäl tog avstånd från tanken att införa en straffpåföljd som skulle innebära ett obligatoriskt vårdprogram för män som dömts till fängelse för våldtäkt eller kvinnomisshandel (JuU 1983/84:20). Jag kan nämna att regeringen i mars 1984 beviljade medel till ett treårigt försöksprojekt inom kriminalvårdens Göteborgsregion avseende psykoterapeutisk behandling för män som avtjänar fängelsestraff för sådana brott. Som jag ser det kan det inte uteslutas att ett liknande projekt skulle kunna aktualiseras för den grupp som det här gäller.

Anf. 28 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

I svaret framkommer en viss tveksamhet rörande riktigheten av uppgifter

Nr 94

**Måndagen den
11 mars 1985**

---

*Om påföljden för
sexuella övergrepp
mot barn*

---

*Om påföljden för
sexuella övergrepp
mot barn*

om ett ökande antal fall av sexuella övergrepp mot barn. Jag anser dock att det för den som följt utvecklingen, främst i USA, och som kan se samma tendens i Sverige inte råder någon tvekan om att vi kommer att möta ett starkt ökat antal barn som på olika sätt blivit föremål för sexuella övergrepp. Vi ser redan, efter den debatt som förts i massmedia de senaste månaderna, ett ökat antal anmälningar.

Kunskapen om dessa brottstyper är fortfarande mycket bristfällig. Det gäller alla som kommer i en första kontakt med barn som utsatts för övergrepp, det gäller den personal som skall utreda brottet och det gäller dem som skall avkunna dom eller väcka åtal.

Ett av de svåraste brott som svensk lagstiftning haft att ta ställning till genom tiderna har varit just incest. Först i 1864 års strafflag togs dödsstraffet härför bort och ersattes med frihetsstraff. Som också påvisas i statsrådets svar har straffrätten nu under 1900-talet utvecklats, och det är vård och behandling som skall ersätta straffet. Men just i dessa fall där det ofta handlar om en hel familjs situation och kris finns det flera skäl att undersöka om man inte kan utveckla denna vård och behandling ett steg längre.

Jag har i min interpellation uppehållit mig vid förövarens roll i sammanhanget. Det är bara en del i den problemsituation som måste angripas när brott av denna typ upptäcks. Jag vill här kort citera vad tre forskare med 16 års erfarenhet av arbete bland förövare av sexuella övergrepp mot barn har kommit fram till:

"Den som begår övergrepp mot barn är vanligen inte någon 'ful gubbe' eller något lastbart odjur. Övergreppen är snarare resultat av en allvarlig omognad i vissa avseenden. I övrigt kan förövaren vara en kompetent, laglydig och verksam människa i god social ställning. Föreställningen att de som förgriper sig på barn är ett särskilt slags illa sinnade människor gör att 'välanpassade' förövare har lätt att övertyga sin omgivning, när de förnekar sina gärningar. Forskarna har allmänt sett inte funnit några speciella sociala eller andra karakteristiska tecken som kan skilja ut förövare från andra människor. Varken begåvning, utbildning eller socio-ekonomisk grupp kan användas för att identifiera förövare av sexuella övergrepp. Oftast är de inte mentalsjuka. De är störda på ett sätt som inte påverkar deras intellektuella förmåga, men väl deras möjligheter till personliga relationer. I många fall har de själva under sina formbara år varit offer för fysisk eller psykisk misshandel och vanvård eller andra övergrepp. Alkohol och narkotika synes spela en relativt underordnad roll vid dessa kränkningar av barn."

De här refererade forskarna menar att kränkare av barn blir föremål för samhällets starkaste avståndstagande. Ironiskt nog förstärker detta kränkarnas uppfattning om andra vuxna som fientliga och straffande, vilket ökar deras dragning till barn.

Förövare av sexuella övergrepp mot barn tenderar att upprepa sitt beteende. Sannolikheten för att övergreppen upprepas är större ju yngre förövaren var när han började. Möjligheterna att bryta beteendemönstret är större om en kris eller allvarliga presssituationer utlöste övergreppen. Många förövare satsar hela sin energi på att förneka övergreppen därför att det

---

*Om påföljden för
sexuella övergrepp
mot barn*

känns livshotande att tappa den sociala fasaden och den status man har som stabil och väletablerad person. Att ge upp förnekandet skulle betyda social ruin.

Mannens behov av stöd utifrån gäller flera saker: hjälp att förstå och leva sig in i barnens situation samt skadeverkningarna därav, hjälp till insikt i sitt eget beteende och motivation att arbeta för en förändring.

Det som är speciellt är att mannen i detta fall är biologisk far, eller sammanboende med modern, eller någon som barnet är beroende av – beroende som man är i en familj. Detta speglar något av det trauma som medlemmarna i familjen får uppleva. Ofta lever familjen socialt isolerad. Barnet är på det sättet mycket utlämnat. Barn skadas alltid av dessa händelser, och det krävs speciella stödinsatser.

Hotet om ett fängelsestraff har en starkt avskräckande effekt när det gäller att erkänna ett brott av detta slag. Det är ett skäl till att så få erkännanden kommer fram i Sverige i dag. I Eskilstuna har man genom ett gott samarbete lyckats skapa förutsättningar för att ta barnens berättelser på allvar. Det följs upp genom goda kunskaper hos polispersonalen, och därmed ökar möjligheterna att bryta ett brottsligt beteende hos förövaren. Förnekas brottet har förövaren mycket stora chanser att klara sig från både åtal och påföljd.

Kunde man i stället ersätta ett fängelsestraff med en behandlingspåföljd liknande det som nu sker i bl. a. Californien, USA, skulle man kanske kunna förhindra ett upprepande av våldshandlingen. Grunden för behandlingen bygger på möjlig förändring i krissituationen i familjen och barnens utsatthet i den miljön. För att denna behandling skall kunna erbjudas sker ett urval. Förövaren får exempelvis inte vara kriminellt belastad. Det krävs också att han vill ta på sig ansvaret för brottet.

Efter polisanmälan och anmälan till distriktsåklagaren görs en första bedömning huruvida den misstänkte kan ges tillträde till *diversion*. Detta är ett amerikanskt juridiskt uttryck som innebär en sammanfattning av en terapeutisk behandlingsmetod. Advokaten informeras, och om han inte anser detta alternativ lämpligt går målet normalt vidare. I annat fall tar den misstänkte själv kontakt, anmäler sig för behandling och skriver på ett avtal som är fast och skall följas strikt. Endast *ett* erbjudande går till den misstänkte om diversion. Detta är alltså ett alternativ till fängelsestraff. Hela tiden skyddas den utsatta familjemedlemmen, barnet.

Fängelsestraff beskrivs av många experter som en återvändsgränd. Förövaren rehabiliteras inte men återvänder i många fall till barnen – offren – och återfallen blir många. Detta förhållande är nog detsamma i Sverige som det har varit i USA. Det är bl. a. för den sakens skull som jag har velat peka på nya vägar att inom rättsväsendet skapa förutsättningar för att förebygga återfall. Det är därför beklagligt att statsrådet inte tar mer allvarligt på detta än att han inte utesluter ett projekt som kan aktualiseras för att förebygga ett brott som är så allvarligt som detta. Utbildning av polispersonal och andra verksamma inom åklagar- och domstolsväsendet samt förändringar av brottspåföljden är uppgifter som snarast måste lösas. Det är nödvändigt om vi menar allvar med att barn skall skyddas mot dessa övergrepp. Jag

*Om påföljden för
sexuella övergrepp
mot barn*

efterlyser därför mera och flera konkreta åtgärder. Det är bråttom, och samhällets ansvar är stort för dessa barn.

Svaret på min interpellation tyder också, tycker jag, på att det även i justitiedepartementet finns ett stort behov av information och utbildning rörande dessa brott.

Anf. 29 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Sexuella övergrepp mot barn har visat sig vara ett mycket vanligare brott än man tidigare hade trott – hur vanligt är dock svårt att veta. Såväl svenska som utländska rapporter och undersökningar har visat att alltför många barn far illa. Jag vill därför instämma i Karin Israelssons – som jag uppfattade det – besvikelse över statsrådets svar och efterlyser fler konkreta åtgärder. Nya belägg för sexuella övergrepp mot barn kommer hela tiden. Det har också ofta påvisats att mörkertalet är mycket större än antalet barn som får sin situation uppmärksammas och missförhållandet avhjälpt.

De barn som blir utsatta för sexuella övergrepp – småbarn, skolbarn, tonåringar – får alltid psykiska skador och ofta även fysiska skador. De psykiska skadorna är de svåraste. Många lider av sviterna hela livet.

Få sexuella övergrepp anmäls. Än färre går till åtal, och synnerligen få personer fälls till ansvar av domstol. Detta hör naturligtvis samman med att särskilt övergrepp som sker i familjen är svåra att bevisa, eftersom övergreppen nästan alltid sker utan vittnen. Det är svårt dels att tolka ett barns beteende och uppgifter om vad det har varit utsatt för, dels att styrka brottet och bevisa barnets trovärdighet.

För att tyda, inse och till fullo förstå vad ett barn har varit utsatt för krävs såväl erfarenhet som kunskap. Problematiken beträffande särskilt de sexuella brott som sker i familjen kan också väcka så starka känslor att fakta lätt förträngs.

Massmedia har på senare tid tagit upp många fall där ord har stått mot ord, där ett utsatt barn har fått vara kvar hos en misstänkt förälder, trots mycket starka misstankar om att övergrepp förekommer, och där mammor inte har blivit trodda när de har sökt hjälp.

De som i dag yrkesmässigt och frivilligt arbetar med barn som utsatts för sexuella övergrepp hävdar att många fall skulle ha lösts annorlunda om kunskapen hade varit större. Det har också ofta påtalats att det t. o. m. råder språkförbistring – jurister och psykologer talar skilda språk. Med bättre kunskap skulle säkert fler fall kunna upptäckas och sexuella övergrepp förebyggas. Man skulle då också få en säkrare uppfattning om antalet brott och deras skadeverkningar.

Information och utbildning är nödvändig för att man skall kunna gripa in och skydda utsatta barn. Det är också nödvändigt att utveckla terapiformer som kan hjälpa såväl den som har varit utsatt för ett sexuellt övergrepp som förövaren och hela den övriga familjen. Tyvärr har vi inte tillräckligt bra terapiformer i Sverige, särskilt inte inom kriminalvården. En förbättrad information och utbildning samt bättre samarbete mellan socialtjänstens, hälso- och sjukvårdens och rättsväsendets personal skulle också underlätta

---

*Om påföljden för
sexuella övergrepp
mot barn*

för domstolarna att handlägga sexuella övergrepp mot barn. Det skulle även underlätta uppbyggandet av gemensamma kunskaper och erfarenheter.

I dag har vi fått en intensiv debatt om sexuella övergrepp mot barn. Uppmärksamheten har riktats mot dessa brott, men för att få till stånd åtgärder som har effekt för framtiden är det mycket viktigt att fördjupad kunskap om sexuella övergrepp mot barn ingår i alla utbildningar och vidareutbildningar som förbereder för arbete med barn och ungdom, liksom i utbildning, information och vidareutbildning som riktar sig till all berörd personal inom rättsväsendet – såväl poliser som domstolar.

Jag vill därför ställa följande två frågor till statsrådet:

Är statsrådet villig att medverka till att fördjupad kunskap om sexuella övergrepp kommer att ingå i utbildning och vidareutbildning samt information när det gäller all berörd personal inom rättsväsendet?

Vidare: Är statsrådet villig att påskynda utvecklandet av behandlingsformer inom kriminalvården då det gäller den här typen av förövare?

Anf. 30 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Jag är förvånad över att Karin Israelsson och Ann-Cathrine Haglund menar att jag, liksom rättsväsendet över huvud taget, skulle ta lätt på de här problemen. Det förhåller sig inte på det sättet. Jag är helt överens med er båda om betydelsen av kraftfulla insatser för att hindra övergrepp mot barn. Främst skall naturligtvis insatserna syfta till att förebygga övergrepp och att ge dem som har utsatts för övergrepp hjälp och stöd för att så långt möjligt hindra skadeverkningar. Det är också väldigt viktigt att det står klart att samhället bestämt tar avstånd från de mycket allvarliga brott som det här är fråga om. Ett sådant bestämt och klart avståndstagande menar jag att regering och riksdag gjorde när vi nyligen fick en ny sexualbrottslagstiftning innebärande bl. a. straffskärpningar.

Jag delar Karin Israelssons och Ann-Cathrine Haglunds uppfattning att det här är ett problem – i varje fall den synliga delen av problemet – som är växande, låt vara att jag väljer att vara något försiktig när det gäller bedömningen i vilken takt det kommer att växa.

Vad beträffar åtgärderna för att hindra att de som gjort sig skyldiga till övergrepp begår sådana brott på nytt och naturligtvis för att så långt möjligt hindra skadeverkningar av det som redan skett ligger tyngdpunkten på insatser inom den sociala sektorn. Inte minst det som Karin Israelsson sade, att insatserna bör omfatta inte bara den som gjort sig skyldig till brottet utan kanske hela familjen, pekar på att det naturligtvis är inom den sociala sektorn som tyngdpunkten skall ligga. Här pågår aktiviteter i socialstyrelsens regi.

Rättsväsendet skall naturligtvis inte dra sig undan sin del av ansvaret. Men vi måste medge att rättsväsendet kommer i andra hand. Personalen inom rättsväsendet har dock, det är jag övertygad om, blivit mera medveten om dessa problem. Den har också blivit bättre skickad att göra sin del av arbetet. Den skall bli ännu bättre skickad, Ann-Cathrine Haglund, för det pågår utbildning i just dessa frågor inom rättsväsendet.

När det gäller kriminalvården är dess uppgift i första hand att förmedla den

*Om påföljden för
sexuella övergrepp
mot barn*

behandling som finns i samhället utanför kriminalvården – inom socialvården och på andra håll. Det är kriminalvårdens förstahandsuppgift. Sådan behandling som Karin Israelsson nämnde förekommer i USA kan säkert vara intressant att studera och ta efter här i Sverige, och den skall självfallet erbjudas, men den skall byggas upp i första hand utanför kriminalvårdens ram. Jag tror att det är en helt orealistisk målsättning, och stämmer i varje fall inte överens med gällande kriminalpolitik, att kriminalvården fullt ut skulle rustas för att erbjuda den här typen av behandling.

Anf. 31 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Det är möjligt att språkbruket i interpellationssvaret inte förmedlar den oro som justitieministern känner. Jag förstår av svaret att oro finns också på justitiedepartementet i fråga om denna typ av brott. Det är också möjligt att vi kvinnor när vi tar del av utredningsmaterialet och det som i dag händer i Sverige oroas speciellt mycket för de barn som utsatts för sådana brott. Därför tycker jag att detta måste åtgärdas. Det måste hända saker och ting väldigt snabbt. Jag tror också att det behövs en påtryckningsgrupp för att skydda dessa barn. Vi som sitter här i riksdagen har naturligtvis ansvaret och måste utgöra den påtryckningsgruppen. Det är kanske därför vi reagerar så som vi gör inför det här svaret.

Det är alldeles riktigt att vi skall förebygga skadorna. För barn som utsatts för sådana här övergrepp betyder detta ofta ett första led in i en bana av brott vid vuxen ålder. Det finns amerikanska undersökningar som tyder på det. Väldigt många av de prostituerade kvinnorna har också som barn varit utsatta för incest, och det har varit ett led i den karriär som de givit sig in i. Många knarkare i t. ex. Minneapolis, 70 %, har varit utsatta för incest. Det finns en stor mängd siffermaterial som man kan ta del av.

Den nya strafflagen har ju givit en ny syn på dessa övergrepp, vilket vi hälsar med tillfredsställelse. Men det krävs åtgärder så att säga vid sidan av som till stor del ligger på socialtjänsten, som justitieministern mycket riktigt påpekade. Men det krävs då också att man från rättsväsendets sida är medveten om vilka resurser som finns på den sidan. I dag finns det tyvärr inte utbyggt fullt ut, utan det är en liten verksamhet som påbörjats i blygsam skala. Den behöver följas parallellt med att personalen inom rättsväsendet får den utbildning som krävs för att förstå denna typ av brott.

Jag hoppas att den här debatten i alla fall har givit ett avstamp till att ytterligare informera sig om vilka alternativ till fängelsestraff som kan finnas. På den punkten är det i dag så att det svenska rättsväsendet egentligen inte har något alternativ till fängelsestraffet. Man skulle kunna öppna nya möjligheter om man följde det amerikanska systemet, och det skulle vara till godo för de barn som drabbas av dessa svåra brott.

Anf. 32 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Det är bra om vi är överens om att kraftfulla åtgärder är nödvändiga. Visst är det så att tyngdpunkten i insatserna måste ligga på den sociala sektorn, framför allt när det gäller att stärka familjen och ge trygghet

och valfrihet och att ge krishjälp. Inte minst kan man nämna den hjälp som ges av kvinnohusen.

Men det är också oerhört viktigt att polisen och domstolarna – som reguljärt inslag i utbildningen av alla inom rättsväsendet – får en utbildning så att man är medveten om vad barn kan utsättas för och så att man kan tyda och tolka vad ett barn utsatts för. Det är också viktigt att man samarbetar med den sociala sidan så att man förstår varandras sätt att tala och bevisa. Det är oerhört viktigt att utbildning av detta slag är reguljära inslag.

Vad jag efterlyser är vidare en kraftfullare inriktning på att terapi verkligen skall erbjudas på fängelserna och inom kriminalvården, och erbjudas på ett sådant sätt att de som har förövat sexuella övergrepp verkligen får del av terapin. Jag efterlyser också att man prövar olika former av påföljd i likhet med systemet i USA.

Anf. 33 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Det pågår alltså redan sådan utbildning, och vi förbereder att gå vidare på den vägen.

Detta är bara ett av många initiativ som jag har tagit därför att jag tycker att det här är ett utomordentligt allvarligt problem och att även rättsväsendet måste ställa upp – låt vara att vi inte inom rättsväsendet kan bygga upp alla de behandlingsresurser som behövs. De skall huvudsakligen byggas upp utanför rättsväsendet.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1984/85:122 till utbildningsutskottet

9 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1984/85:23 och 27

Skatteutskottets betänkanden 1984/85:25 och 34

Justitieutskottets betänkanden 1984/85:15 och 16

Lagutskottets betänkanden 1984/85:17, 18 och 22–24

Utrikesutskottets betänkanden 1984/85:8 och 9

Socialutskottets betänkande 1984/85:13

Utbildningsutskottets betänkanden 1984/85:13 och 17

Näringsutskottets betänkanden 1984/85:15 och 17

Bostadsutskottets betänkande 1984/85:10

10 § Anmälades och bordlades

Propositionerna

1984/85:117 Vissa frågor rörande tjänsteansvaret i offentlig verksamhet
m. m.

- 1984/85:123 Godkännande av protokoll nr 7 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
- 1984/85:126 Anslag till statens bakteriologiska laboratorium m. m.
- 1984/85:129 Sparfrämjande åtgärder
- 1984/85:130 Kvinnornas villkor på arbetsmarknaden
- 1984/85:131 Godkännande av överenskommelse om avgränsning av kontinentalsockeln och fiskezonerna mellan Sverige och Danmark m. m.
- 1984/85:132 Tolk- och översättarutbildning m. m.
- 1984/85:135 Statlig driftersättning enligt samarbetsavtal om läkarutbildning och forskning, m. m.
- 1984/85:136 Medel till utvidgat datorstöd vid bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna

11 § Anmäldes och bordlades

Motion

1984/85:2848 av *Staffan Burenstam Linder m. fl.*

Fortsatt giltighet av lagen (1982:315) om styrelserepresentation för samhället i vissa stiftelser (prop. 1984/85:113)

12 § Anmäldes och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

1984/85:37 Extra avdrag m. m.

1984/85:38 Vägtrafikskatten

1984/85:39 Skogsvårdsavgiften

1984/85:43 Bevillningsavgift

Justitieutskottets betänkanden

1984/85:17 Telefonavlyssning (skr. 1984/85:104)

1984/85:18 Polisens arbetsformer m. m. (prop. 1984/85:81)

1984/85:19 Anslag till brottskadenämnden (prop. 1984/85:100 delvis)

1984/85:20 Anslag till Svensk författningssamling m. m. (prop. 1984/85:100 delvis)

1984/85:21 Anslag till rättshjälp m. m. (prop. 1984/85:100 delvis)

Utbildningsutskottets betänkande

1984/85:14 Anslag till universitets- och högskoleämbetet, m. m. (prop. 1984/85:100 delvis)

13 § Meddelande om interpellationer

Nr 94

Måndagen den
11 mars 1985

Meddelades att följande interpellationer framställts

den 1 mars

1984/85:111 av *Jörgen Ullenhag* (fp) till justitieministern om lagstiftning mot kollektivanslutning till politiskt parti:

Kollektivanslutningen av enskilda människor till det socialdemokratiska partiet är djupt stötande. Majoriteten av det socialdemokratiska partiets medlemmar – 750 000 människor – har blivit socialdemokrater utan att ha blivit tillfrågade. En kvarts miljon människor betalar i dag pengar till det socialdemokratiska partiet utan att rösta på partiet i allmänna val.

Socialdemokraterna har tidigare hävdad att en lagstiftning mot kollektivanslutning strider mot föreningsfriheten. Nu har lagrådet klart fastslagit att en sådan lagstiftning *inte* strider mot den enligt regeringsformen skyddade föreningsfriheten. Lagrådet slår också fast, att det inte heller i övrigt från grundlagssynpunkt finns något hinder mot en lagstiftning.

Detta innebär att socialdemokraternas huvudargument för att inte lagstifta mot kollektivanslutning ej längre kan åberopas.

Är regeringen efter lagrådets yttrande nu beredd att medverka till en lagstiftning mot kollektivanslutning?

den 5 mars

1984/85:112 av *Gunnar Hökmark* (m) till finansministern om löntagarfonderna:

Den 18 januari 1985 svarade finansministern bl. a. på följande frågor i en interpellation av mig:

- Har fonderna bidragit till återhållsamma löneavtal?
- Har fondernas placeringar gett näringslivet ett reellt tillskott av kapital?
- Vill finansministern uppskatta storleken på det nya riskkapital som fonderna tillfört näringslivet?
- Vill finansministern redogöra för fondernas förmögenhetsutveckling under det gångna året?

Frågan angående löneutvecklingen besvarade finansministern genom att hänvisa till den pågående avtalsrörelsen. Vad gäller frågan om fonderna gett näringslivet ett reellt tillskott av kapital, hur stort det tillförda riskkapitalet bedömdes vara, samt frågan om fondernas förmögenhetsutveckling hänvisade finansministern till kommande bokslutsrapporter.

Avtalsrörelsen är ännu inte klar. Däremot har finansministern tvingats ge löfte om en särskild "skatterabatt" i syfte att begränsa lönekostnadsökningarna. Uppenbarligen anser inte ens finansministern att löntagarfonderna stimulerar till en tillräcklig återhållsamhet i lönebildningen. Denna bristande

---

*Meddelande om
interpellationer*

förmåga hos löntagarfonderna att leva upp till sina mål har för övrigt även bekräftats av LO-ledningen. Fondernas bristande förmåga att skapa återhållsamhet i lönekostnadsutvecklingen är ju också ett skäl till att regeringen under löntagarfondernas första år införde s. k. förnyelsefonder.

Offentliggörandet av fondernas bokslut har visat att fyra av de fem fonderna uppfyllt det formella avkastningskravet. Detta har dock inte gjorts genom långsiktiga och riskvilliga placeringar i svensk industri. I själva verket utgör uppnåendet av avkastningskraven en minimal prestation, eftersom det är tack vare ränteintäkter som fonderna kunnat leva upp till dem. Fonderna förlorade nämligen under 1984 drygt 70 miljoner på sina aktieköp. Detta leder också till att samtliga hade en negativ förmögenhetsutveckling. Trots detta klarades inleveranserna på grund av att fondernas avkastning beräknas genom att summan av ränteintäkter och utdelningar relateras till de ursprungligen tillförda medlen, uppräknade med inflationen. Trots att man gick ut ur 1984 med mindre tillgångar än man startade med, kan därför fyra av de fem fonderna hävda att de uppfyllt avkastningskravet. I själva verket är det nu formulerade avkastningskravet meningslöst. Kravet är egentligen ett inleveranskrav på 3 %.

Det är givetvis en kort tid som fonderna har verkat. Det finns därför inte någon större anledning att diskutera de faktiska förluster som 1984 drabbade fonderna. Däremot finns det anledning att diskutera fondernas sätt att framställa resultatet av 1984 som positivt. Detta tyder inte på någon större vilja att ge en rättvisande information åt det svenska folket.

Fondernas placeringar har skett antingen i bank eller genom köp av aktier i etablerade börsföretag. Under 1984 tillförde fonderna alltså *inte* det svenska näringslivet något riskvilligt kapital. Det enda undantaget är köpet av aktier i Ljusne Kätting. Detta köp kan dock knappast av någon framhållas som något exempel på fondernas eventuella goda effekter.

I själva verket har fonderna 1984 finansierats genom att riskvilligt kapital tagits ut från företagen. Detta är något som framför allt drabbar mindre och medelstora företag som är mer arbetskraftsintensiva och som har mindre möjlighet att göra sådana dispositioner som minskar eller eliminerar vinstdelningsskatten. Detta bekräftas också av det faktum att de större svenska företagen klarat sig undan vinstdelningen, medan den slår desto hårdare mot de små och växande företagen, som ofta har ett stort lånat kapital. Erfarenheten av löntagarfondernas effekter på näringslivet vad gäller tillflödet av riskvilligt kapital är alltså att fonderna fungerar tvärt emot de uppställda målen. Fonderna har byggts upp med kapital från små företag. Detta kapital har finansierat köp av etablerade storföretags aktier, såvida kapitalet inte satts på bank.

Inför 1985 har företrädare för fondernas ledning uttalat intresse för att göra s. k. korta köp och klipp på börsen. Bl. a. har Norrfonden under 1985 års första månader gjort spekulationsvinster på 12 miljoner genom korta köp. Det är samma fond som under 1984 förköpte sig så att man kortsiktigt tvingades låna 60 miljoner. De nu aktuella köpen har uppenbarligen möjliggjorts genom ytterligare lån. Denna verksamhet kan knappast sägas

vara förenlig med regeringens uttalade mål med löntagarfonderna.

Mot bakgrund av finansministerns tidigare hänvisning till avtalsrörelsen och till fondernas bokslut skulle jag med anledning av ovanstående vilja fråga finansministern följande:

1. Har avtalsrörelsen 1984 och 1985 enligt finansministerns mening styrkt påståendet att löntagarfonderna har en återhållande effekt på lönekostnadsutvecklingen?
2. Var avsikten från regeringens sida med konstruktionen av fondernas avkastningskrav att detta skulle kunna uppfyllas trots en värdeminskning av fondernas kapital?
3. Anser finansministern att fonderna uppfyller krav på en god redovisningssed och en öppen information, när 1984 års bokslut presenterats som en framgång för fonderna?
4. Anser finansministern att fondernas placeringspolitik 1984 var förenlig med målet att tillföra näringslivet riskvilligt kapital?
5. Anser finansministern att ambitionen att göra "korta köp" på börsen är förenlig med de syften och målsättningar som presenterats för fonderna?
6. Anser finansministern det förenligt med motiven för vinstdelningsskatten att denna drabbar de mindre företagen hårdare än de stora?

den 6 mars

1984/85:113 av *Margareta Persson* (s) till justitieministern om våldspornografi:

Pornografi, prostitution, kvinnomisshandel och våldtäkt är det absolut yttersta av kvinnoförakt och kvinnoförtryck som finns i samhället. Föreställningen att mannen äger kvinnan, att han kan bestämma över henne och tvinga henne – även med våld – har överförts från generation till generation. I dag finns det också mycket i vårt samhälle som alstrar våld.

Pornografi och prostitution är samma andas barn, där man kan säga att pornografin är teorin och prostitutionen praktiken. Båda dessa företeelser har funnits i många hundra år, men de har under de senaste årtiondena blivit allt grövre och fått allt större inslag av våld. De kommersiella intressena har i allt större omfattning tagit över och förråat porren.

Pornografin skildrar sexualiteten lösryckt från ett bredare mänskligt sammanhang, och sexpartnern är ointressant som människa. All känslighet, ömhet och sensualism är borta, och det finns bara en fixering vid könsorgan, isolerade från människan i sin helhet. Pornografin skapar felaktiga förväntningar och falska föreställningar mellan människor, samtidigt som den förnedrar och förråar. Samtidigt är behovet av pornografi ett uttryck för att människor lider både själslig och kroppslig nöd i vårt samhälle.

Att bekämpa behovet av förnedrande och förråande pornografi handlar om att förändra attityder, levnadsmönster och könsroller. Ett generellt förbud mot pornografi skulle inte lösa de problem som ligger bakom den

sexuella ensamheten. Men det finns undantag! Under de senaste åren har allt rårare pornografiska alster producerats. De våldsskildringar som är kombinerade med sexuella övergrepp som nu finns har ingenting gemensamt med tidigare pornografiska bilder, som för många fungerat som sexuellt upphetsande. Det handlar om grovt våld, om sadism – sådant som vi annars förknippar med koncentrationsläger. Den här typen av våldspornografi borde därför särbehandlas när man diskuterar det lämpliga i att tillåta dessa bilder. Man bör också ha en överensstämmelse i synen på vad som är tillåtet på film och vad som är tillåtet på bild.

Att värna tryckfriheten är något vi måste vara mycket noggranna med. Precis som yttrandefrihetsutredningen framhållit så är inte begränsningar av yttrandefriheten godtagbara om de har till enda syfte att värna om en viss attityd, moraluppfattning eller etisk norm, hur allmänt spridd och hur allvarligt upplevd denna än är. Däremot har man infört begränsningar i tryckfriheten när det gäller hets mot folkgrupp. Man får inte hota eller uttrycka missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationalitet, etniskt ursprung eller trosbekännelse.

I den våldspornografi som nu florerar är det kvinnor som oavbrutet missaktas och föraktas. Med gällande lagstiftning är detta tillåtet. Man måste fråga sig varför det är tillåtet att djupt kränka och förnedra kvinnor, när det samtidigt inte är tillåtet att uttrycka sig kränkande om en viss etnisk grupp. Varför är det inte förbjudet att uttrycka missaktning mot ett speciellt kön?

I det förslag till ny videovåldslag som läggs fram föreslås skärpningar i förhållande till nu gällande lag. Man föreslår att 1 § i videovåldslagen skärps så att den kommer i närmare överensstämmelse med biografbyråns praxis när den förhandsgranskar filmer för allmänheten. Om det förslaget genomförs, så kommer åtskilliga videofilmer som i dag är lagliga att bli olagliga. Det är bra. Men var är den stora skillnaden mellan rörliga bilder och tryckta bilder? Varför vill man förbjuda våldspornografi på rörliga bilder om man inte är beredd att göra det på tryckta bilder? Naturligtvis upplevs övergrepp på en film för många mer påtagligt än vad en tryckt bild upplevs, men någon större skillnad som motiverar så olika synsätt som i dag gäller finns inte.

Yttrandefrihetsutredningen påpekar att kunskapen om hur pornografiska framställningar påverkar är mycket bristfällig. Av det lilla man vet kan man tydligen inte dra slutsatsen att pornografins verkningar är av uteslutande negativ art, säger utredningen. Man säger också att "det dåliga inflytande som pornografien kan ha på de ungas sexualsyn får motverkas i andra former än genom kriminalisering".

När det gäller våldsskildringars påverkans effekter har många olika teorier framförts. En har varit att dessa skildringar skulle ha en positiv effekt, den s. k. katharsiseffekten. Innebörden av den är att den som tar del av en våldsskildring därigenom skulle "renas" från sin egen aggression, som alltså inte skulle behöva få utlopp i våldshandlingar. Sedan den här teorins upphovsman själv tagit avstånd från den synes den numera vara allmänt förkastad, säger yttrandefrihetsutredningen. Många andra undersökningar

pekar i stället på att våldsskildringar främjar våld. Detta är också en orsak till den skärpning av videovåldslagen som nu föreslås.

Det förödande med våldspornografin är kombinationen av mycket grovt och förnedrande våld med sexualitet. Det torde vara uppenbart att unga pojkar och män som ofta läser och tittar på sådana skildringar också kan påverkas i sin kvinnosyn och sitt beteende mot kvinnor. Ingen har i alla fall kunnat bevisa motsatsen.

När nu samhället inser att videovåldet måste minskas, filmer som visas på bio förhandsgranskas, en utredning om eventuell förhandsgranskning av alla videofilmer skall tillsättas, förbud mot barnpornografi har införts och skyltningsförbud finns – varför kan man då inte också sätta en gräns för vad som är tillåtet i våldspornografiska tidningar?

När den gamla lagen om sårande av tukt och sedlighet upphävdes trodde förmodligen många att marknaden skulle vara självreglerande. När så att säga "det mest förbjudna" blev tillåtet, så skulle sensationen minska och det skulle inte längre bli så intressant. Nu blev det inte så. "Det mest förbjudna" måste nu överträffas hela tiden. För att kunna överträffa det som i dag har ansetts som det mest förbjudna måste de som säljer och producerar dessa alster ta till former som ingen för tio år sedan skulle ha kunnat drömma om. Det handlar inte längre om människors hemliga drömmar om sexualitet. Men kanske nästa generation, som läst dessa skildringar, i sina hemliga drömmar kommer att se de bilder de sett i dessa tidningar. Och då kommer det att bli farligt!

Man skall självfallet vara mycket försiktig med inskränkningar i tryckfriheten. Men i värnet om vår demokrati har vi ändå slagit fast att det är förbjudet att bedriva hets mot folkgrupp. Det borde vara lika viktigt för vår demokrati och för vår kultur att respekten för kvinnor och män som likaberättigade upprätthålls.

Med hänvisning till ovanstående vill jag fråga justitieministern:

1. Varför får man djupt kränka och missakta kvinnor i våldspornografiska skildringar, när man inte får missakta människor som har t. ex. svart hudfärg, är judar, kommer från Turkiet eller är mormoner?
2. Vad är det för skillnad ur yttrande- och tryckfrihetssynpunkt när man lagstiftar mot rörliga bilder men inte mot tryckta bilder?
3. Vad tänker statsrådet göra för att minska den våldspornografi som så skändligt kränker kvinnor?

14 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

Meddelande om frågor

den 1 mars

1984/85:458 av *Elving Andersson* (c) till kommunikationsministern om satsningen på en motorväg mellan Uddevalla och Stenungsund:

Det s. k. Uddevallapaketet, som presenterades av regeringen i januari, innehöll bl. a. stora investeringar i vägbyggen på nästan 500 milj. kr., vilket i sig är positivt då infrastruktuella investeringar är bra för regionen. Att investeringen skulle ske i form av en motorväg mellan Stenungsund och Uddevalla är dock förvånande, eftersom detta inte betraktas som ett angeläget projekt av vare sig vägmyndigheter, kommunen eller näringslivet.

Med anledning av det ovanstående vill jag fråga kommunikationsministern:

Vilka kommunikationsmässiga överväganden låg till grund för beslutet om en satsning på motorväg mellan Uddevalla och Stenungsund?

1984/85:459 av *Nils Åsling* (c) till finansministern om upprustning av Skilstuvavägen mellan Jämtland och Trøndelag:

De nordiska finansministrarna har enligt uppgift kommit överens om vissa anslag för utveckling av kommunikationerna, i första hand utbyggnad av Europaväg 6. Även andra mellanriksförbindelser, t. ex. den s. k. Skilstuvavägen mellan Jämtland och Trøndelagen, är emellertid av stor kommersiell betydelse.

Är statsrådet mot bakgrund av dessa förhållanden beredd medverka till att även Skilstuvavägen som en del av det aviserade samnordiska projektet blir föremål för upprustning med i särskild ordning anvisade medel?

1984/85:460 av *Rolf Rämgård* (c) till industriministern om lokaliseringsstödet till dataföretag:

Lokaliseringsbidrag kan enligt författningen ges till industri- och turistföretag inom det regionalpolitiska stödområdet. Utvecklingen inom nya tekniska områden, framför allt dataområdet, har medfört att lokaliseringsstödet nuvarande utformning missgynnar företag inom databranschen som vill lokalisera sig inom det regionalpolitiska stödområdet. Om ett dataföretag utvecklar mjukvara/program till industriell utveckling, maskiner etc. kan lokaliseringsstöd utgå. Men däremot om ett annat dataföretag utvecklar mjukvara/program för administrativa, ekonomiska rutiner, kan inget lokaliseringsstöd utgå. Båda utvecklar en produkt som är en förutsättning för att maskinen/datorn skall fungera.

Vad ämnar industriministern göra för att komma till rätta med de uppenbart orättvisa reglerna för lokaliseringsstödet vad avser ny teknik?

den 5 mars

1984/85:461 av *Ingemar Eliasson* (fp) till arbetsmarknadsministern om arbetsförmedling genom lokalradion:

Lokalradion i Stockholm har startat ett program som heter "Jobbing". Där förmedlas lediga platser till arbetslösa och arbetskraft till arbetsgivare. Programmet har blivit mycket uppmärksammat och förmedlingen har varit framgångsrik. Enligt tidningsuppgifter har arbetsmarknadsminister Anna-Greta Leijon besökt lokalradion i Stockholm för att studera experimentet. Arbetsmarknadsministern säger sig emellertid inte vilja rekommendera andra lokalradioredaktioner att starta liknande program.

Mot denna bakgrund vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

Av vilket skäl är arbetsmarknadsministern tveksam till att rekommendera att programmet "Jobbing" i Radio Stockholm kopieras av andra lokalradiostationer?

Anser arbetsmarknadsministern att verksamheten vid Radio Stockholm ger anledning att se över lagen om arbetsförmedling?

den 6 mars

1984/85:462 av tredje vice talman *Karl Erik Eriksson* (fp) till kommunikationsministern om televerkets mätning av samtalsmarkeringar:

Enligt uppgifter i massmedia föreligger stora brister i televerkets mätning av samtalsmarkeringar vid telefonsamtal. Enskilda abonnenter har fått telefonräkningar på höga och felaktiga belopp. Därtill kommer att televerket i sina relationer med dessa enskilda individer tycks sakna förmåga att medge brister i sin egen verksamhet. Människor tycks uppfatta det som utomordentligt svårt att även i självklara fall få rätt gentemot verket.

Jag vill därför fråga kommunikationsministern:

Vad avser statsrådet göra för att öka televerkets medvetenhet om att det är ett serviceorgan för medborgarna?

den 8 mars

1984/85:463 av *Carl-Henrik Hermansson* (vpk) till utbildningsministern om Grafiska skolan i Kista:

130 elever vid Grafiska skolan i Kista hotas av permittering, därför att skolan inte förmår upprätthålla undervisningen. De skulle alltså tvingas avbryta sin utbildning mitt under pågående termin. De som påbörjar en utbildning inom det allmänna skolväsendet måste rimligen kunna räkna med att denna utbildning upprätthålls tills de har hunnit avsluta den. Detta

Nr 94

Måndagen den
11 mars 1985

---

*Meddelande om
frågor*

minimum av trygghet måste samhället kunna garantera.

Jag vill därför fråga statsrådet:

Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att säkra att Grafiska skolans verksamhet upprätthålls så att eleverna kan avsluta sin utbildning?

den 11 mars

1984/85:464 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till jordbruksministern om professionella boxningsmatcher i Sverige:

Avser jordbruksministern medverka till förändringar i lagstiftningen så att dispens kan givas för att arrangerandet av professionella boxningsmatcher kan ske i Sverige?

1984/85:465 av *Lars Tobisson* (m) till finansministern om prisstoppet:

Har det förhållandet att regeringen först tidigarelade prishöjningar till före årsskiftet och nu försöker fördröja ytterligare sådana genom prisreglering något samband med att det är val om ett halvår?

15 § Kammaren åtskildes kl. 13.24.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

1984/85:95

Tisdagen den 12 mars

Kl. 15.00

1 § Uppskov med besvarande av frågorna 1984/85:371, 398, 402, 405 och 410

Anf. 1 TALMANNEN:

På grund av att industriminister Thage Peterson är sjuk måste besvarandet av Jens Erikssons, Karl Boos, Lars-Ove Hagbergs, Hans Peterssons i Hallstahammar och Bo Finnkvikts frågor uppskjutas till ett senare sammanträde.

2 § Meddelande om svar på interpellationerna 1984/85:97, 98 och 100

Anf. 2 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Interpellationerna 1984/85:97, 98 och 100 kommer på grund av utlandsresor inte att besvaras inom föreskriven tid. De tre interpellationerna besvaras den 25 mars.

3 § Svar på fråga 1984/85:404 om förmedlingen av arbeten inom transportsektorn

Anf. 3 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Ing-Marie Hansson har frågat mig hur jag ser på tillämpning-
en av lagen med vissa bestämmelser om arbetsförmedling inom transportsek-
torn och om jag är beredd att vidta åtgärder för att förbättra förhållandena.
Ing-Marie Hansson har ställt sin fråga mot bakgrund av att det inom vissa
branscher skulle ha vuxit upp en omfattande olaglig arbetsförmedling.

I princip skall all förmedling av arbete ske genom den offentliga
arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingslagen ger emellertid visst utrymme
för att bedriva förmedling även i andra former. Tillstånd till sådan förmedling
lämnas normalt av arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), som också sköter
tillsynen av att lagen efterlevs. Det ankommer på AMS att anmäla
misstänkta brott mot lagen till allmänt åtal.

Tisdagen den
12 mars 1985

---

*Om förmedlingen
av arbeten inom
transportsektorn*

AMS har under år 1984 genomfört en utredning om olaglig arbetsförmedling inom åkeribranschen i Stockholmstrakten. AMS har funnit anledning att titta närmare på 33 företag. Av dessa har sju anmälts till åtalsprövning och ett uppmanats att upphöra med verksamheten. Övriga ärenden är ännu inte färdigutredda. Jag förutsätter att AMS bevakar att lagen efterlevs även i andra delar av landet.

Stockholms tingsrätt har i dom den 18 februari 1985 ogillat åtalet mot ett av de anmälda företagen. Domen har inte överklagats.

Självfallet måste olaglig arbetsförmedling beivras, men det effektivaste sättet att bekämpa den är enligt min mening att göra den offentliga förmedlingen effektivare. Inom arbetsmarknadsverket genomförs nu, inom ramen för det s. k. serviceprogrammet, en mängd åtgärder för att göra arbetsförmedlingen effektivare och mer serviceinriktad. Med en väl fungerande offentlig arbetsförmedling är jag övertygad om att det inte kommer att finnas någon egentlig marknad för olaglig arbetsförmedling.

Regeringens åtgärder för att komma till rätta med olaglig arbetsförmedling inriktas därför mot att understödja den utveckling som nu pågår inom arbetsförmedlingen. Detta kommer till uttryck bl. a. i att arbetsmarknadsverkets tekniska resurser förstärks och att en långsiktig personalplan läggs fast.

Anf. 4 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Det andas tillförsikt och tilltro till omorganisationen och det arbete med att effektivisera arbetsförmedlingen som pågår och som naturligtvis är oerhört värdefullt.

Den fackliga organisationen inom transportsektorn har under många år arbetat just med dessa frågor och bedrivit ett väldigt aktivt arbete för att komma till rätta med problemen. Det kan vara riktigt att det från statsrådets sida så klart slås fast i svaret att en olaglig arbetsförmedling måste beivras. Uppenbarligen är det svårigheter med att, trots stort utredningsarbete, kunna så att säga komma åt de företag som man menar har bedrivit olaglig verksamhet.

Det är naturligtvis viktigt att man har en arbetsförmedlingsverksamhet som garanterar att de avtalsenliga villkoren uppfylls. Det är också viktigt att de anställda kan garanteras den kostnadsfria arbetsförmedling som alla löntagare i vårt land har rätt till. Det finns vissa sektorer där det kanske är särskilt svårt att organisera sådant, och dit hör den typ av verksamhet som råder inom transportsektorn, med ofta snabbt uppkommande behov, obekväma arbetstider och specifika krav på transportresurser.

Jag anser att det faktiskt inte bara, som det framgår av svaret, är en fråga om att effektivisera arbetsförmedlingarna. Verksamheten måste också vila på ett förtroende mellan företagen inom branschen för att de accepterar denna modell och aktivt deltar i arbetet att förbättra arbetsförmedlingens möjligheter genom att ge den underlag. Därför är det oerhört viktigt att åkeriägarna också ansluter sig till detta synsätt och på allt sätt bidrar till att underlätta för arbetsförmedlingarna att få kännedom om olika behov och

krav för att dessa skall kunna sprida information och fungera i sin verksamhet.

Jag vill fråga om statsrådet ändå inte anser att det finns anledning att följa upp det här området och kanske också se över hur lagstiftningen ser ut utifrån de konkreta förhållandena i branschen.

Anf. 5 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag tycker precis som Ing-Marie Hansson att det är viktigt att de regler och bestämmelser som vi har kommit överens om för arbetsförmedlingarna här i landet följs inom alla branscher. Vi vet av erfarenheter från många andra länder att den offentliga arbetsförmedlingen spelar en mycket stor roll och att privata arbetsförmedlingssystem inte är till gagn för de arbetssökande.

Sedan har vi vissa undantag. Ibland är givetvis gränserna svåra att dra. I det aktuella fallet har man kommit fram till att det inte handlar om olaglig arbetsförmedling utan om personer som är anställda och som under en mindre del av sin arbetstid har varit tillfälligt utlånade. Arbetsgivaren har dock betalat sociala avgifter och på annat sätt skött sig som man skall göra.

Det är också viktigt att betona att för att arbetsförmedlingen skall kunna fungera på ett bra sätt både för arbetsgivare och för arbetssökande, måste kanske arbetsförmedlingen vara litet mer flexibel i sättet att jobba än man har varit tidigare. Det har man börjat med under de senaste åren. Det gäller bl. a. just åkeribranschen, där man i Stockholmsområdet t. ex. har arbetsförmedlingar på Södermalm och på Norrmalm som öppnar väldigt tidigt på morgonen för att kunna tillgodose de behov som finns.

Jag delar alltså uppfattningen att det är viktigt att vi ser till att lagen fungerar och ingriper när det är befogat, men samtidigt måste vi säga oss att det behövs en väldigt bra offentlig arbetsförmedling för att klara det här. Det är bara den som på sikt garanterar att vi slipper olaglig arbetsförmedling.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1984/85:411 om sysselsättningen i Karesuando-området

Anf. 6 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Bruno Poromaa har frågat mig om regeringen är beredd att vidta åtgärder i syfte att förbättra sysselsättningsläget inom Karesuando församling och de till Karesuando närliggande områdena.

Karesuando tillhör ett av de besvärligaste områdena i hela landet när det gäller sysselsättningen. Regeringen är också medveten om detta, och redan i november 1982 beslöt regeringen att avsätta 3 milj. kr. för att stiftelsen Samhällsföretag skulle kunna utföra en ny verkstadsbyggnad för Formelprodukter i Karesuando.

Riksdagen beslöt i anledning av regeringens proposition 1982/83:120 om

Nr 95

Tisdagen den
12 mars 1985

Om sysselsättningen i Karesuando-området

Om sysselsättningen i Karesuando-området

utveckling i Norrbotten att bl. a. inrätta en särskild delegation – Af/Ami-LKAB i Malmfälten – för att ta hand om övertalig personal från Luossavaara-Kirunaavaara AB (LKAB). Bland de övertaliga kom några från Karesuandoområdet, och de återvände huvudsakligen dit efter uppsägningarna från LKAB. Den särskilda delegationen har lagt ned mycket arbete på att hjälpa varje enskild person – även de från Karesuando – till arbete eller utbildning.

Regeringen har i årets budgetproposition (prop. 1984/85:100 bil. 12 s. 115–116) föreslagit att delegationen skulle få förlänga sin verksamhet i högst två år. Delegationen föreslås få en delvis ny organisation och en delvis ny inriktning. Delegationen bör kunna stödja utvecklingsprojekt även om de inte har någon anknytning till LKAB-anställda. Delegationens verksamhetsområde är Pajala och malmfältskommunerna Gällivare och Kiruna. Om riksdagen bifaller förslaget kommer delegationens arbete att ge goda utvecklingsmöjligheter även för kommundelar som Karesuando med omgivande trakter.

Ansvar för en framtida positiv utveckling i Karesuando delas av de regionala myndigheterna i Norrbotten och Kiruna kommun. Regeringen är också klart medveten om problemen i Karesuando och följer därför noga utvecklingen.

Anf. 7 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Jag skall be att få tacka arbetsmarknadsministern för det svar som jag har erhållit på min som jag betraktar det svåra fråga.

Den främsta anledningen till att jag ställde frågan var att jag ville väcka regeringens och riksdagens uppmärksamhet beträffande den situation som råder på arbetsmarknaden i Karesuando och närliggande områden utefter Lainio och Muonio älvdalar.

Det tillhör kanske sällsyntheterna att man ställer en fråga om en enskild församling. Jag gör det dock mot bakgrund av att Karesuando församling fram till 1971, då den sammanslogs med Kiruna kommun, utgjorde en egen kommun. Arbetslösheten har alltsedan 1960-talet varit kroniskt hög, men vid den tidpunkt då Karesuando utgjorde en egen kommun vidtogs åtgärder i olika former för att främja sysselsättningen. Kommunsammanslagningen har inneburit att den uppmärksamhet som Karesuando tidigare rönte nära nog har försvunnit.

Detta område är inget litet område. Till ytan är det lika stort som ett flertal av våra befolkningsrikaste län. Området bebos endast av drygt 1 000 människor. På grund av deras fåtal inom detta stora område, som därtill ligger så långt ute i periferin, hörs sällan eller aldrig deras krav på arbete. Det kravet möter man dock när man besöker området. Få är de som sitter i den här kammaren som någonsin hört talas om deras problem. Än färre är de som har besökt detta område.

I riksdagens protokoll har jag gått långt tillbaka i tiden och därvidlag kunnat konstatera att Karesuando har nämnts endast vid ett fåtal tillfällen i förbigående.

Av de areella näringarna är renskötseln rätt betydande, och den nyttjas

fullt ut. I det närmaste saknas förutsättningar att bedriva de typiska glesbygdsnäringarna jordbruk och skogsbruk.

Två industriella arbetsplatser av betydelse finns inom området, nämligen ett sågverk, med ett tjugotal anställda, och så Formelprodukter inom Samhällsföretagsgruppen med 26 anställda och med sin inriktning på arbetshandikappade och annan svårplacerad arbetskraft. Formelprodukter är således den största industriarbetsplatsen, och företaget har inom sin anläggning utrymme för ytterligare sex sju anställda utan att nämnvärda extra investeringar behövs.

Det stora avståndet mellan Kirunaområdet och Karesuandoområdet – närmare 20 mil, dvs. nästan lika långt som mellan Stockholm och Örebro – gör också att daglig arbetspendling är omöjlig. De två områdena är med andra ord regioner för sig, med egna lokala arbetsmarknader.

Anf. 8 TALMANNEN:

Man har bara tre minuter till sitt förfogande i en frågestund.

Anf. 9 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Jag vill avslutningsvis tacka arbetsmarknadsministern för svaret på min fråga.

Jag ville med frågan markera nödvändigheten av att malmfältsdelegationen bevaras ytterligare en tid. Det finns onekligen arbetsuppgifter för denna delegation.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1984/85:428 om arbetsmarknadspolitiska åtgärder i Fagersta och Hallstahammar

Anf. 10 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Thure Jadestig har frågat mig vilka arbetsmarknadspolitiska åtgärder som kan vidtas för att stödja Bergslagskommunerna Fagersta och Hallstahammar.

Bakgrunden till frågan är situationen vid Avesta AB som kan innebära att arbetstillfällena försvinner i Fagersta. Detsamma gäller för Bulten AB i Hallstahammar.

Några MBL-förhandlingar om personalminskningar har dock ännu inte inletts.

Enligt vad jag har erfarit har ett arbete inletts regionalt för att bl. a. bedöma behovet av insatser på de aktuella orterna. Länsmyndigheterna räknar med att detta arbete skall slutföras under april månad.

De arbetsmarknadspolitiska insatser som då kan bli aktuella är för det första en intensifierad arbetsförmedling för att hjälpa enskilda personer att få nya arbeten. Arbetsmarknadsutbildningen kommer därvid att vara ett viktigt instrument för att förbättra möjligheten att få ett arbete för dem som kan

Nr 95

Tisdagen den
12 mars 1985

Om arbetsmarknadspolitiska åtgärder i Fagersta och Hallstahammar

Tisdagen den
12 mars 1985

*Om arbetsmark-
nadspolitiska åtgärder i Fagersta
och Hallstahammar*

komma att bli arbetslösa. Även andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan komma att utnyttjas såsom AMI-insatser, beredskapsarbeten m. m.

Jag vill vidare erinra om att regeringen i samband med propositionen om strukturförändringar inom specialstålsindustrin m. m. beslöt att bemyndiga kursstyrelserna i Bergslagslänen att fastställa lokala läroplaner. Därigenom har möjligheterna ökat att inom arbetsmarknadsutbildningens ram anordna kurser inriktade efter ett lokalt behov. Efter regeringens förslag i samma proposition avsatte riksdagen 25 milj. kr. för särskilda utvecklingsinsatser i Bergslagen. Styrelsen för teknisk utveckling och statens industriverk har fått regeringens uppdrag att medverka i utvecklingsarbetet i Bergslagen. SIND skall bl. a. initiera och samordna länsövergripande projekt, särskilda branschinsatser och företagsutvecklande aktiviteter. STU skall bl. a. samordna och initiera åtgärder för teknikutveckling och teknikspridning i regionen. De båda myndigheterna disponerar 10 milj. kr. vardera av de medel som riksdagen avsatte. Hittills har beslut tagits för ca 12 milj. kr. bl. a. avscende företagsvisa insatser samt generella teknikspridningsprojekt. Vidare har ett investmentbolag – Bruksinvest AB – bildats i Bergslagen med 100 milj. kr. till sitt förfogande.

Tyvärr måste jag i dag upprepa den kritik som jag i en frågestund för tre veckor sedan gav uttryck för här i kammaren av hur arbetet med Bruksinvest hittills har skötts. Det är klart otillfredsställande att de medel som står till förfogande för att skapa nya arbetstillfällen i Bergslagen inte utnyttjas.

Anf. 11 THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Hallstahammar och Fagersta är två Bergslagskommuner som under en 8–10-årsperiod har drabbats mycket hårt. De senaste inskränkningarna inom kommunernas basindustrier känns naturligtvis mycket oroande. Orterna har mist ungefär 3 000 arbetstillfällen vardera under den nämnda perioden.

Jag är naturligtvis medveten om att det krävs både regionalpolitiska och näringspolitiska insatser, och vi har stora förväntningar på regeringen i dessa avseenden. Det finns också ett flertal projekt i Fagersta, men byråkratin lägger här hinder i vägen. Jag delar den kritik som statsrådet riktar emot Bruksinvest.

Men jag vill också säga att Hallstahammar och Fagersta inte är de enda kriskommunerna. Dit bör också Norberg och Skinnskatteberg räknas. Längs Kolbäcksdalen finns ett bälte av orter som har det mycket besvärligt.

I Hallstahammar har vi ett bärande industriprojekt, Mälarply. Om man vill föra en aktiv näringspolitik har det här projektet stora förutsättningar att ingå i en sådan. Enligt vår mening måste regeringen använda de näringspolitiska medlen så att projektet kan komma i gång. Vi kommer att kämpa hårt för att även Hallstahammar införlivas i den s. k. Bergslagskommunsorganisationen. Statsrådets svar, där hon till stor del uppehåller sig vid Bergslagspropositionen, tolkar jag så att förhoppningsvis både Hallstahammar och Surahammar skall kunna ingå i den organisationen. Regeringen har ju möjligheter att ta initiativ i det sammanhanget och behöver inte avvakta riksdagens ställningstagande.

Kortsiktigt måste vi förlita oss på de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. Jag hoppas verkligen att utbildning, vägarbeten o. d. kommer till stånd.

När det gäller MBL-förhandlingarna om personalminskningar vill jag nämna att dessa har inletts. Det är inte bara Bulten i Hallstahammar som har angett klara riktlinjer för att man skall minska personalen med 200 personer. I landstingets inrättningar har man MBL-förhandlat om 200 jobb, och KF har permitterat 40 personer vid sin fabrik.

För Hallstahammars del är det trots allt glädjande att arbetsmarknadssituationen vid Volvo i Köping är bra. Det löser enskilda problem, men de kommunalpolitiska står kvar. Därför behövs det näringspolitiska åtgärder i de här regionerna.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1984/85:454 om ökad utbildning av tekniker för tekoindustrin

Anf. 12 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Lennart Brunander har frågat mig om jag är beredd att föreslå snabba åtgärder för att öka utbildningen av tekniker för tekoindustrin.

Tekobranschens utveckling och personalsituation bevakas kontinuerligt av en arbetsgrupp inom regeringskansliet. Branschen har under många år fått olika slag av statligt stöd.

I samband med statsmakernas beslut att trappa ner det s. k. äldrestödet beslutades om särskilda medel till arbetsmarknadsutbildning för utbildning av nyanställda inom branschen. Såväl för föregående som för innevarande budgetår har 7 milj. kr. avsatts för sådan utbildning. I årets budgetproposition har regeringen föreslagit oförändrat belopp. Nyrekryteringen underlättas också genom en rad olika AMU-kurser med inriktning mot tekoindustrin. Inom ramen för dessa medel bör även kompletterande utbildning för nyanställda tekniker kunna anordnas.

För att vidareutbilda de redan anställda kan den s. k. flaskhalsutbildningen användas. Vid flaskhalsutbildning kan bidrag lämnas för både utbildnings- och lönekostnader.

Behovet av tekniker inom data- och elektronikområdet är dess värre inte enbart hänförligt till tekoindustrin. Bilden av bristen på tekniska tjänstemän är dock oklar. Regeringen har i december 1984 uppdragit åt Ingenjörsvetenskapsakademien att allsidigt belysa teknikerbristen. En redovisning skall lämnas i augusti månad 1985.

Under de senaste åren har dock antalet utbildningsplatser för både gymnasie- och civilingenjörer ökat kraftigt. Det tar emellertid tid innan detta får någon mer direkt effekt på arbetsmarknaden.

Teknikerutbildning med direkt inriktning mot tekoindustrin ges, efter vad jag har inhämtat, dels vid högskolan, dels vid gymnasieskolan i Borås.

Om ökad utbildning av tekniker för tekoindustrin

Vad gäller frågan om ett centrum för tekoutbildning har jag erfarit att länsarbetsnämnden i Älvsborgs län, inom ramen för tilldelade medel från det s. k. 100-miljonersanslaget för åtgärder som syftar till att stimulera rekrytering till industrin, har avsatt medel till en utredning om behovet av ett sådant centrum. Samtliga länsarbetsnämnder skall denna månad redovisa resultaten av sina åtgärder inom nämnda anslag.

Anf. 13 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret.

Bakgrunden till frågan är de problem som tekoföretagen har när det gäller att få tag på utbildad arbetskraft när man har behov av sådana. Tekoindustrin är ju en industri i utveckling, där det har hänt och händer ganska mycket. Därför krävs det rätt avancerade tekniker och ganska många sådana. Åldersstrukturen inom tekoindustrin är också sådan att en hel del kunnigt folk försvinner från branschen, och då behöver man naturligtvis få in nya krafter.

I svaret sägs att man skall utreda om det finns behov av ett sådant centrum som jag nämnt i min fråga. Jag skulle vilja påstå att det är dokumenterat att det krävs ett centrum för utbildning inom tekobranschen. Att detta centrum bör ligga i Sjuhäradsbygden och Borås anser jag vara självklart, eftersom det är där vi har det största kunnandet och den mesta verksamheten på detta område. Ett centrum för tekoutbildning skulle vara till nytta för högskolan och gymnasieskolan men också i hög grad för Chalmers tekniska högskola, som inte ligger så långt ifrån Sjuhäradsbygden. Textilforskningsinstitutet skulle också ha nytta av detta. Det är alltså många intressen som skulle gagnas.

Man har en gammal maskinpark som inte alls är till fyllest och som inte svarar mot kraven i en modern utbildning. Som framgår av svaret ges teknikerutbildning med inriktning mot tekoindustrin vid högskolan i Borås. Men om de förhoppningar som kan finnas på denna utbildning skall kunna infrias krävs det att man får en modern teknisk utrustning. I annat fall kommer de som utbildats där inte att kunna vara till den nytta för industrin eller för sig själva som de borde vara. Det finns i dag 90 utbildningsplatser och i höst 135, men det krävs också att man har teknisk utrustning som gör det möjligt att förmedla de kunskaper och färdigheter som behövs för att eleverna sedan skall kunna fullgöra sina jobb. Om textilindustrin skall ha en framtid måste denna utbildning ges det innehåll som krävs. Utbildningen är utan tvivel ett nålsöga för textilindustrin.

Det sägs i svaret att Älvsborgs län skall få medel till en utredning från 100-miljonersanslaget. Kan vi få en tiondel av dessa hundra miljoner för investeringar i en högskola skulle vi kunna skapa förutsättningar för en rekryteringsbas. Jag tycker att det är klart dokumenterat att det finns ett behov av utbildning och skulle vilja fråga arbetsmarknadsministern om hon är beredd att hjälpa till att skaffa fram de resurser som krävs för en teknisk utbildning i ett sådant här centrum, som då förläggs till Borås.

Anf. 14 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, som Lennart Brunander säger, att utbildning är något av det viktigaste som finns för att den här branschen skall kunna utvecklas. Det gäller också många andra delar av vårt näringsliv. Det är också därför som den socialdemokratiska regeringen har lagt om tekostödet från det gamla mer passivt inriktade äldrestödet till att bli ett mer framåtsyftande stöd med bl. a. möjligheter till utbildning. Utöver detta gör vi också andra insatser. Glädjande nog kan man säga att möjligheten att utbilda redan anställda – den s. k. flaskhalsutbildningen, som just är avsedd för att utbilda personal inom de yrkesgrupper där det råder brist på utbildat folk – i ökande grad utnyttjas av tekoindustrin. 80 företag i Älvsborgs län har prövat på den här utbildningen under detta år, och flertalet av dessa företag är just tekoföretag. Jag tycker att det är en alldeles riktig utveckling.

100-miljonersanslaget som är avsett för att stimulera rekrytering, intresset för industri m. m. har redan utnyttjats. Det finns alltså inte någon möjlighet till ytterligare utdelning därvidlag. Inom ramen för de medel som tilldelats Älvsborgs län har man, som sagt, gjort en utredning om behovet av ett tekocentrum. Inom regeringskansliet förväntar vi oss att under den här månaden få in bedömningar och rapporter från alla län, även från Älvsborgs län, av vilka framgår vad man dragit för slutsatser när det gäller de här pengarna och de utredningar och andra insatser som har gjorts. Vi har alltså ännu inte fått in några sådana rapporter. Det är ju tänkt att ett sådant här centrum skall bidra till att anställda inom tekobranschen får en kompletterande utbildning. Vidare är det avsett för att tillhandahålla en viss gemensam service och för att förmedla kunskaper och information. Vi får väl när vi så småningom får in redovisningarna i fråga se vilka bedömningar regeringskansliet kan göra.

Anf. 15 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag tackar för beskedet från arbetsmarknadsministern om att vi ändå är överens om att utbildning är någonting viktigt och att den är nödvändig för att vi skall kunna utveckla vår industri och kunna konkurrera. Men sedan säger arbetsmarknadsministern att regeringen har lagt om stödet till tekoindustrin. Ja, man har dragit ned på stödet till tekoindustrin. På utbildningssidan använder man sig av vissa AMS-resurser, och det är naturligtvis väldigt bra. Även den s. k. flaskhalsutbildningen tycker jag är bra. Men det räcker inte med dessa stödformer utan det måste också finnas en bas för det hela. Det måste finnas en samlad teknisk utbildning på tekoområdet. Det räcker inte med textilinstitutet och högskolan. Det behövs en förstärkning. Det behövs helt enkelt större resurser, och det är det som jag är ute efter.

De 100 miljonerna är redan slut, säger arbetsmarknadsministern. Ja, det var väl vad jag trodde. Det ser ju väldigt bra ut om det i svaret sägs att det finns 100 miljoner. Men de pengarna är alltså inte tillgängliga. Är arbetsmarknadsministern beredd att hjälpa till, så att vi får nya pengar?

Nr 95

Tisdagen den
12 mars 1985

Om ökad utbildning av tekniker för tekoindustrin

Tisdagen den
12 mars 1985

---

*Om svavelut-
släppen från Karls-
hamns oljekraft-
verk*

Anf. 16 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! De hundra miljonerna har – det framgår mycket klart av svaret – använts de år under vilka de är avsedda att användas. I Älvsborgs län har pengar, bl. a. inom ramen för nämnda anslag, gått till att utreda just frågan om ett tekocentrum. Det måste ju vara ett väldigt bra sätt att använda pengarna på – åtminstone om man tycker att tekoindustrin är viktig. Jag upprepar att man ännu inte redovisat sina bedömningar av den utredning som gjorts på detta område. Vi måste självfallet vänta tills vi har en sådan redovisning.

Det är riktigt att vi har dragit ned på det s. k. äldrestödet till tekoindustrin. Det är en alldeles nödvändig utveckling. Det som skiljer äldrestödet från de nya stödformerna är just att de senare syftar till att utveckla den del av tekoindustrin som har framtiden för sig, som kan stå på egna ben och som inte förutsätter ett ständigt subventionerande från statens sida. Den politiken trodde jag att vi här i kammaren var överens om – dvs. att det är de industrier som kan klara sig själva både på exportmarknaden och på hemmamarknaden som vi skall stödja.

Anf. 17 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Egentligen är det väl inte en debatt om äldrestödet som vi skall ha i dag. Jag måste dock göra ett tillrättaläggande. Arbetsmarknadsministern trodde nämligen att vi var överens här i kammaren om en minskning av äldrestödet för att på det sättet minska stödet till tekoindustrin. Det har vi faktiskt inte varit överens om. Det finns ju många små företag, och de är betjänta av den här typen av stöd. De har inte möjlighet att dra nytta av de många andra, mera krångliga stöd som finns.

Men tillbaka till det här med utbildningen och ett utbildningscentrum i Sjuhäradsbygden. Arbetsmarknadsministern säger att man har utrett detta och att tekoindustrin är viktig. Visst är detta bra, men vad vi förväntar oss nu är ett resultat av dessa utredningar och att man fyller det hela med någonting, så att det inte bara blir utredande och vackert tal.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1984/85:419 om svavelutsläppen från Karlshamns oljekraftverk

Anf. 18 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Bertil Måbrink har frågat när man kan förvänta att ansvarig myndighet upphäver dispenserna vid Karlshamns oljekraftverk och att verket tvingas till att rena sina rökgasutsläpp från svavel.

Karlshamnsverket är ett oljeeldat kondenskraftverk avsett för elproduktion. Vid verkets tillkomst i början av 1970-talet genomgick detta s. k. dispensprövning enligt miljöskyddslagen. Enligt de planer som då redovisades skulle Karlshamnsverket i takt med att kärnkraftens bidrag till elproduk-

---

Om svavelutsläppen från Karlshamns oljekraftverk

tionen ökade komma att användas endast vid toppbelastning på elnätet. Vid miljöskyddsprövningen ansågs därför inte som rimligt att ställa krav på särskild rökgasrening vid Karlshamnsverket. Utsläppen av svaveldioxid regleras i stället enligt svavellagstiftningen. Enligt denna får utsläppen från oljeförbränning uppgå till höst 0,24 g svavel/megajoule tillfört bränsle. Detta motsvarar en svavelhalt på 1 % i oljan. Denna regel gäller sedan den 1 oktober 1984 hela landet.

Blekinge var ett av de första områdena i landet där bestämmelserna om högst 1 % svavel i oljan infördes. För Blekinges del skedde detta redan den 1 oktober 1977. För Karlshamnsverkets del har således sedan denna tidpunkt gällt att olja med en svavelhalt överstigande 1 % inte får användas. Enligt uppgift har under senare år inga dispenser från detta krav givits.

Verket används sålunda endast för topplastproduktion. På grund härav har utsläppen under senare år varit låga. Mot bakgrund härav har naturvårdsverket inte ansett det som angeläget att ta några särskilda initiativ beträffande utsläppen från Karlshamnsverket.

Utsläppen från Karlshamnsverket bör enligt min uppfattning bedömas mot bakgrund av de totala svavelutsläppen från oljeanvändningen i området. Enligt vad jag har erfarit håller naturvårdsverket på med en utredning i denna fråga. Det är enligt min uppfattning angeläget att denna utredning slutförs så snart som möjligt. Naturvårdsverket kommer då att redovisa de åtgärder som verket anser behövs för att minska svavelutsläppen från oljeförbränning ytterligare.

Talmannen meddelade att eftersom Bertil Måbrink var förhindrad att närvara fick Oswald Söderqvist ta emot svaret.

Anf. 19 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på Bertil Måbrinks fråga.

Först en kommentar till det som sägs i svaret om kärnkraften som skulle avlösa oljeproduktionen. Man kan säga att om vi inte fått den kraftiga introduktionen av el i våra värmesystem hade vi inte haft detta problem. Det är tur att distributionsnätet hållit den här kalla vintern då man varit tvungen att ta ut mycket el och köra gamla oljekondensverk, som Karlshamnsverket, för fullt.

Det finns en del oklarheter beträffande den aktuella frågan. I början av 1970-talet var bestämmelserna helt annorlunda, och då körde vi ut mycket svavel i Sverige. Sedan dess har ingenting gjorts i detta gamla verk. Jordbruksministern hänvisar till svavellagstiftningen, enligt vilken svavelhalten i eldningsolja får uppgå till högst 1 %. Den regeln gäller i hela landet. Såvitt jag kan förstå gäller den ju också för verk som är byggda senare, enligt de strängare bestämmelserna, och som är ålagda att införa rökgasavsvavling. Hur ställer det sig då? Släpper inte Karlshamnsverket fortfarande ut betydligt mycket mer oljeavgaser än exempelvis ett modernare verk som infört rökgasavsvavling? Är det bara svavelhalten i själva oljan som är

---

*Om svavelut-
släppen från Karls-
hamns oljekraft-
verk*

avgörande för detta? Detta är en intressant fråga, eftersom det uppenbarligen inte har gjorts någonting sedan början av 1970-talet i detta avseende i Karlshamnsverket.

Faktum är att genom att vi har fått den toppbelastning som jag har berört tidigare, och som även jordbruksministern tar upp, har vi fått en mycket kraftig ökning av svavelnedfallet i Blekinge. Jag tror att vi kan vara överens om att det beror på att man har varit tvungen att köra det här verket. Därför kvarstår Bertil Måbrinks fråga, även om möjligheten hålls öppen att åtgärder skall vidtas när den utredning som naturvårdsverket håller på med är slutförd. Kan jordbruksministern säga någonting om när detta i så fall skall ske, och i övrigt kommentera frågan om olja med enprocentigt svavelinnehåll och rökgasavsvavlingen vid olika verk då den oljan används?

Anf. 20 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Det speciella med oljekondenskraftverket i Karlshamn är ju att det numera används i så liten omfattning, under så korta tider, att det sammantaget är fråga om mycket låga utsläpp från detta verk. Man har från naturvårdsverkets sida inte ansett det vara rimligt att göra investeringar på hundratals miljoner kronor för att försöka begränsa dessa mycket små utsläpp. Även i det här sammanhanget får man i någon mån väga kostnader mot den nytta man uppnår och se till att man placerar de resurser man kan sätta in så, att man får största möjliga utbyte av det arbete som vi skall bedriva för att begränsa våra luftföroreningar. Vi är alltså helt överens om att detta är ett av de stora problemen, som vi måste möta med effektiva åtgärder. Vi har nyligen lagt fram en proposition som gäller den punkten, och vi får väl tillfälle att diskutera frågan mer generellt när den propositionen kommer på riksdagens bord. Men motivet för att man inte har krävt att detta kraftverk skulle förses med den högre formen av rening är uteslutande att det används i så liten omfattning per år. Det används enbart som ett topplastverk.

Anf. 21 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag måste tolka jordbruksministerns andra anförande som att Karlshamnsverket, i jämförelse med moderna verk som har rökgasavsvavling, släpper ut mer svavel när det används.

Vi råder inte över klimatet. Det gör att när vi får en sådan här vinter och det blir en toppbelastning, då kommer detta verk att köra ut mer svavel än ett modernare verk som har rökgasavsvavling. Jag är överens med jordbruksministern om att detta skall åtgärdas så fort som möjligt. Det som är intressant är att få veta om jordbruksministern kan säga någonting om när detta kan ske. Kanske vi får en kall vinter nästa år också. Det finns en tendens att fler vintrar efter varandra blir kalla. Skall vi då fortsätta köra Karlshamnsverket utan att sätta in rökgasavsvavlingen, eller tänker man vidta några andra åtgärder?

Anf. 22 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! På den sista frågan vill jag bara svara att det är naturligt att först göra den ytterligare undersökning som naturvårdsverket har funnit motiverad för att man skall få en total bedömning av vilka effekter man kan erhålla med hjälp av olika åtgärder som sätts in och vilken roll som exempelvis det här verket spelar i sitt sammanhang i sitt område. Sedan kan man bedöma vilket som är det vettigaste sättet att placera de resurser som man anser det är rimligt att sätta in för att komma åt problematiken i dess helhet. På den punkten kan jag nu inte svara exakt när översynen kan vara genomförd, utan jag avvaktar naturvårdsverkets undersökningar. Men jag har markerat i mitt anförande att jag menar att det är angeläget att det sker skyndsamt.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på fråga 1984/85:413 om värnpliktigas skador i samband med vinterutbildning**Anf. 23** Försvarsminister ANDERS THUNBORG:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig om jag avser vidta några åtgärder för att undvika att värnpliktiga kommer till skada under vinterutbildning.

Oswald Söderqvist hänvisar i sin fråga till vissa övningar vid K 4 i Arvidsjaur där köldskador bland de deltagande soldaterna har uppmärksamats.

Såväl justitieombudsmannen som chefen för armén har beslutat att utreda de aktuella händelserna. Jag vill inte föregripa resultatet av dessa utredningar och avser därför inte för närvarande vidta några åtgärder.

Anf. 24 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på min fråga. Jag kan ha förståelse för att försvarsministern vill avvakta de nämnda utredningarna och se vad som kommer fram av dem. Det är ganska självklart.

Så länge vi har bestämt oss för att hålla ett militärt försvar måste vi också ha övningar. De måste ibland med nödvändighet bli ganska hårda, och jag tror inte att försvarsministern och jag har olika uppfattningar i den frågan. Men det har funnits och finns många övertramp i dessa övningar. Det finns chefer som gärna bedriver övningar med realism till övermått. Och bakom tidningsrubrikerna i detta fall kan vi ana det vi brukar kalla jägaranda – dvs. att man pressar sina soldater till nivåer i övningarna som är onödiga, eftersom det gäller övningar i fredstid.

Det finns gamla militaristiskt manhaftiga floskler såsom att man orkar dubbelt så mycket som man själv tror, tio gånger mer än ens mamma tror osv. Jag tycker att vi skall vara uppmärksamma på sådana tendenser och beivra dem mycket hårt när de dyker upp. Jag hoppas att försvarsministern gör det

om utredningarna visar att det har varit på det sättet.

Jag skulle också vilja efterlysa litet normer. Det har i varje fall tidigare vid garnisonerna i Norrland funnits normer för hur kallt det får vara om man skall gå ut med trupp. Det har framför allt gällt vid utbildningar, som är något annat än övning. När man är ute på övning kan man inte avgöra hur kallt det skall bli nästkommande dygn – det kan ju smälla till och bli kallt. Men det har också förekommit att man har avbrutit övningar – också relativt stora sådana – när temperaturen har gått ned mot 30°.

Jag skulle vilja höra om försvarsministern har några synpunkter på det. Finns det några oskrivna eller fastslagna normer? Om sådana inte finns: Är det inte lämpligt att införa normer för när trupp skall hållas ute och det är mycket kallt?

Anf. 25 Försvarsminister ANDERS THUNBORG:

Herr talman! Det skall självfallet inte behöva inträffa några köldskador under värnpliktsutbildningen. Ansvaret härför åvilar både befälen och de värnpliktiga.

De normer som finns säger att varje chef skall vidta de åtgärder som behövs för att förebygga att personalen utsätts för ohälsa eller olycksfall. All personal skall medverka i samma syfte genom att dels följa givna föreskrifter och använda den utrustning som behövs, dels iaktta den försiktighet i övrigt som situationen kräver.

När det gäller de aktuella frågorna förstår Oswald Söderqvist väl att jag inväntar JO:s och chefens för armén utredningar innan jag gör ytterligare kommentarer.

Anf. 26 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är varje chefs plikt, oavsett på vilken nivå han befinner sig, att måna om sina soldater. Annars är han en dålig chef, och det blir ett dåligt förband. Vad man kan frukta är, som jag sade tidigare – vilket jag tror att försvarsministern också i viss mån fruktar – att man har gått ifrån normerna. Men jag avvaktar försvarsministerns ställningstagande sedan fakta har lagts fram om vad som har hänt, vem som har felat – om någon har gjort det – och huruvida det hela i så fall skall beivras.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på fråga 1984/85:442 om det svenska deltagandet i mötet i Paris mot kommunismen i Latinamerika

Anf. 27 Försvarsminister ANDERS THUNBORG:

Herr talman! Eva Hjelmström har frågat utrikesministern vilka åtgärder han ämnar vidta med anledning av att tre svenskar deltagit i ett möte i Paris, vid vilket vissa frågor om Latinamerika behandlades.

Frågan har överlämnats till mig.

Samtliga tre svenskar – som Eva Hjelmström i frågan beskriver som högt uppsatta officerare – är pensionärer. De har deltagit i Parismötet som privatpersoner utan något uppdrag att representera Sverige eller den svenska försvarsmakten.

Att införa regler som inskränker privatpersoners fria rätt till utlandskontakter bör enligt min mening inte komma i fråga. På personer som innehaft högre tjänster inom exempelvis försvarsmakten har man dock rätt att ställa särskilda krav på försiktighet och omdöme i internationellt umgänge.

Jag vill tillägga att försvarsmakten självfallet inte har något som helst att göra med Parismötet, dess arrangörer eller finansierare.

Om det svenska deltagandet i mötet i Paris mot kommunismen i Latinamerika

Anf. 28 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på min fråga.

Jag är helt medveten om att deltagandet kritiserats också av ledande svenska försvarsexperter, men som jag sade i min fråga måste det ändå betecknas som uppseendeväckande, för att inte säga oförsvarligt, att tre tidigare höga officerare – i och för sig pensionerade – just i ett skede då de progressiva krafterna i Centralamerika behöver all vår solidaritet åker ned till Paris och deltar i detta möte. Vi vet att svenska riksdagsledamöter från förhoppningsvis samtliga partier nu i dagarna kommer att vädja till USA:s senatorer att inte ge ytterligare stöd till contras.

Jag är också medveten om det som försvarsministern säger, att vi naturligtvis inte kan utfärda reseförbud för pensionerade tidigare höga officerare. Men då man läser i tidningarna att de åkt ner och passat på att redogöra för och förklara hur Sveriges neutralitet och alliansfrihet skall se ut blir man litet skrämmd, när man vet att det var av en av de största antikommunisterna – för att inte säga en ren fascist – som arrangerade mötet, nämligen denne Moon. Jag uppfattar trots allt försvarsministerns uttalande som en klar kritik av detta deltagande.

Jag är emellertid – samtidigt som Olof Palme för fram kritik och samtidigt som Sverige för en fast och konsekvent politik gentemot dessa länder – något osäker och undrar: Vad har vi för garantier för att något sådant här inte kommer att ske igen?

Anf. 29 Försvarsminister ANDERS THUNBORG:

Herr talman! De tre svenska deltagarna i Parismötet har samtliga i anslutning till pensioneringen blivit reservofficerare. I den egenskapen tillhör de alltså fortfarande försvarsmakten och är således bundna av vissa tjänsteföreskrifter som gäller för personalen där. De aktuella föreskrifterna innehåller inte någon reglering av reservofficerarnas privata utlandskontakter, och som jag framhöll i mitt första svar finns det heller inte någon anledning att införa en sådan reglering.

Även om formella regler saknas kan det emellertid vara lämpligt att den som tidigare varit anställd på hög nivå inom försvarsmakten genom t. ex. försvarsstaben undersöker lämpligheten av att delta i en internationell sammankomst. Som det aktuella exemplet belyser finns det i annat fall ofta

Tisdagen den
12 mars 1985

---

*Om det svenska
deltagandet i mötet
i Paris mot kom-
munismen i Latin-
amerika*

en risk för att deltagarna uppfattas som officiella representanter för Sverige eller för vår försvarsmakt.

Anf. 30 EVA HJELMSTRÖM (vpk):
Herr talman! Jag vill tacka försvarsministern för detta mycket klargörande svar.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1984/85:117 och 123 till justitieutskottet
1984/85:126 till socialutskottet
1984/85:129 till finansutskottet
1984/85:130 till arbetsmarknadsutskottet
1984/85:131 till utrikesutskottet
1984/85:132 till utbildningsutskottet
1984/85:135 till socialutskottet
1984/85:136 till bostadsutskottet

11 § Föredrogs och hänvisades
Motion
1984/85:2848 till näringsutskottet

12 § Föredrogs men bordlades åter
Skatteutskottets betänkanden 1984/85:37–39 och 43
Justitieutskottets betänkanden 1984/85:17–21
Utbildningsutskottets betänkande 1984/85:14

13 § Anf. 31 TALMANNEN:
På morgondagens föredragningslista upptas lagutskottets betänkande 17 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

14 § Anmäldes och bordlades
Propositionerna
1984/85:133 Skärpningar av statistiksekretessen
1984/85:138 Radio- och kassettidningar
1984/85:139 Luftfartsverkets investeringar m. m.
1984/85:141 Litteratur och folkbibliotek
1984/85:142 Förbättrade boendeförhållanden för gamla, handikappade och långvarigt sjuka
1984/85:144 Ändring i beskattningen av utländska skadeförsäkringsanstalter, m. m.

15 § Anmäldes och bordlades

Redogörelse

1984/85:19 Riksdagens revisorers berättelse över granskningen av riksbankens verksamhet under år 1984

Nr 95

Tisdagen den
12 mars 1985

---

*Meddelande om
interpellationer*

16 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1984/85:2849 av *Sten Sture Paterson m. fl.*

1984/85:2850 av *Arne Andersson i Ljung m. fl.*

1984/85:2851 av *Bengt Kindbom m. fl.*

1984/85:2852 av *Stina Gustavsson och Bengt Kindbom*

1984/85:2853 av *Arne Nygren*

1984/85:2854 av *Börje Hörnlund och Karin Israelsson*

1984/85:2855 av *Kerstin Anér*

1984/85:2856 av *Einar Larsson m. fl.*

1984/85:2857 av *Lars Werner m. fl.*

Livsmedelsforskning (prop. 1984/85:121)

1984/85:2858 av *Karl-Anders Petersson*

Fullmäktiges i riksbanken förslag om ändring i lagen (1934:437) för Sveriges riksbank och i lagen (RFS 1975:6) med reglemente för riksbanken (Bankoreglementet) (försl. 1984/85:17)

17 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 12 mars

1984/85:114 av *Carl-Henrik Hermansson* (vpk) till statsministern om Förenata staternas embargopolitik:

Förenata staternas embargopolitik eller politik av exportkontroll började i sitt efterkrigsstadium i slutet av 1947. Det var en politik av ekonomisk krigföring som ingick i det kalla kriget. Formellt var den riktad mot Sovjetunionen och andra socialistiska stater, men i realiteten kom den att rikta sig också mot en rad andra länder vilka påtvingades medverka i embargopolitiken. Detta skedde bl. a. genom krav som uppställdes i samband med den s. k. Marshallhjälpen.

För att genomföra den ekonomiska krigföringen skapades en särskild organisation kallad "The Co-ordinating Committee", vanligen förkortat till Cocom. Organisationen grundades 1949. Förutom detta formella arrangemang har Förenata staterna slutit hemliga bilaterala avtal om exportkontroll med en rad länder utanför NATO. I den utförliga analys av den amerikanska embargopolitiken som givits av Gunnar Adler-Karlsson, dels i en akademisk avhandling, dels i sammandrag i skriften Västerens ekonomiska krigföring

1947–1967, uppges mer än 50 nationer ha deltagit i denna ekonomiska krigsföring.

Förenta staternas embargopolitik har förts med växlande intensitet under olika avsnitt av efterkrigstiden beroende bl. a. på de politiska konjunkturer-
na i och utanför USA. I den amerikanska litteraturen har den vanligen framställts som en kontroll enbart över export av "strategiska" varor. Som Gunnar Adler-Karlsson påpekat beror verkställandet av politiken på hur man definierar en "strategisk" vara. "I Förenta staterna har termen definierats på vidast möjliga sätt. I den amerikanska kongressen har till och med en damkam av plast med gillande blivit definierad som 'strategisk', och i enlighet med logiken i en sådan definition upphörde praktiskt taget all amerikansk export till kommunistländerna i början av 1950-talet."

Efter en viss avmattning, beroende bl. a. på tvekan huruvida bojkotten verkligen var effektiv i förhållande till sina syften, synes Förenta staternas embargopolitik under de senaste åren åter ha intensifierats. Detta synes ha samband med den ökade betydelsen av datorer och olika elektronikkomponenter i den tekniska och ekonomiska utvecklingen. En svensk tidskrift, *Ny teknik*, har nyligen utförligt beskrivit Förenta staternas kontroll av handeln. Den sammanfattar (nr 7 1985):

"Den amerikanska kontrollen av känslig USA-teknik tränger djupt in i den svenska industrins vardag. *Det breda beroendet*: En mängd till synes 'oskyldiga' produkter tillverkade i svensk industri innehåller komponenter som underkastas amerikansk kontroll. Det är inte bara handeln med svensk teknologi österut som kontrolleras – handeln mellan västländer är också beroende av USA:s godkännande. *Det djupa beroendet*: Den svenska elektronikindustrin är djupt beroende av teknik från USA. Detta skapar en oro inte bara hos industrin utan också hos myndigheter. *Det stora ansvaret*: Svenska företag blir direkt ansvariga inför de kontrollerande amerikanska myndigheterna när de handskas med avancerad eller 'känslig' teknik från USA. Vad gör svenska företag för att klara de amerikanska villkoren?"

Svenska företag som vill importera varor från USA måste i ett stort antal fall underteckna särskilda intyg, där man förpliktar sig att inte "vidareexportera, vidare sälja eller på något annat sätt göra oss av med de uppgivna varorna, utan att det är uttryckligt tillåtet i USA:s exportregler, eller utan ett skriftligt godkännande i förväg från USA:s handelsdepartement, till: 1) något land som inte är godkänt för export enligt vad som framgår av följesedlar, fakturor eller på något annat sätt, 2) till någon person om det finns skäl att tro att det direkt eller indirekt leder till överlåtelse av varorna som står i strid med redogörelsen i detta intygande, eller i strid med USA:s exportregler." (Citerat efter *Ny teknik* nr 7 1985.)

Denna försäkran gäller alltså den enskilda importaffären. Enligt vad *Ny teknik* uppger har emellertid över 300 svenska företag, sjukhus och skolor skrivit under en allmän försäkran om samarbete när USA begär det. Denna skriftliga försäkran uppges ha följande lydelse:

"LETTER OF ASSURANCE (Skriftlig försäkran)

Vi går med på att iaktta följande villkor för all framtida försäljning av varor med USA-ursprung köpta av oss:

Vi går med på:

a) Att inte vidareexportera USA-varor från Sverige utan godkännande i förväg från USA:s handelsdepartement.

b) Att sälja vidare bara till pålitliga firmor som är kända som slutanvändare; att sälja vidare bara till andra handlare som såvitt vi vet säljer enbart till pålitliga firmor som är kända som slutanvändare.

c) Att samarbeta fullt ut närhelst vi får oss förelagt att stå för information om hur USA-varor som godkänts för export till Sverige disponerats.

Dessa åtaganden skall betraktas som komplettering av varje framställning vi kan ha lämnat, eller kommer att lämna, till våra amerikanska leverantörer för att understödja ansökan om exportlicenser från USA. Vi är införstådda med att dessa åtaganden ska förnyas vartannat år." (Ny teknik nr 9 1985.)

I ett kompendium om USA:s exportbestämmelser skriver utlandschefen vid Stockholms handelskammare Tell Hermanson:

"Försäkran innehåller också en förbindelse om samarbete för att uttröna vart varor tagit vägen. Ett företag som undertecknat detta får anses ha godkänt att revision och kontroll från amerikansk sida får göras inom företaget."

När den amerikanska embargopolitiken diskuterats har det ibland anförts, att det handlar om frivilliga åtaganden från de svenska företagens sida som svenska myndigheter inte har någon anledning att lägga sig i. Detta är ett betraktelsesätt som ej kan få stå oemotsagt. Att en främmande stats myndigheter skaffar sig kontrollrätt över verksamhet bedriven i Sverige kan inte sägas stå i överensstämmelse med principer om självbestämmanderätt och suveränitet.

Det är heller inte så att det enda motivet bakom den amerikanska embargopolitiken är strävan att värna Förenta staternas säkerhet. Mer och mer synes andra motiv ha trätt i förgrunden. Förenta staternas embargopolitik är ett vapen i de stora USA-baserade imperialistiska koncernernas kamp för att slå ut sina konkurrenter.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga statsministern:

1. Vilken omfattning har Förenta staternas embargopolitik vad gäller Sverige?
2. Vilken kvantitativ och kvalitativ betydelse har Förenta staternas embargo politik när det gäller det svenska näringslivets utveckling?
3. Hur bedömer regeringen motiven bakom den amerikanska embargo poli- tiken?
4. Anser regeringen att den kontroll av USA-myndigheter som utövas i Sverige står i överensstämmelse med principerna om folkens självbestäm- manderätt och suveränitet?
5. Vad avser regeringen att göra för att värna svenska företag mot kontroll utövad av utländska myndigheter?

Tisdagen den
12 mars 1985

---

*Meddelande om
interpellationer*

1984/85:115 av *Gunnar Olsson* (s) till jordbruksministern om svenska kyrkans markinnehav:

Svenska kyrkans skogsinnehav har på senaste tiden blivit föremål för uppmärksamhet. I vissa fall sätts lantbruksnämndernas prisprövningsregel ur spel, och som en följd härav uppstår det svårigheter att kunna förvärva mark som utbjuds till försäljning för bl. a. dem som arrenderar mark tillhörig svenska kyrkan.

Ett exempel på detta som rönt stor uppmärksamhet är ett fall i Kalhyttan i Filipstads kommun i Värmland.

Principen måste vara att arrendefastigheter tillhörande kyrkan skall ingå i den uppbyggnad av rationella familjejordbruk som bidrar till en levande landsbygd. Det får inte bli en utveckling mot att kyrkan bibehåller och kanske t. o. m. utökar sitt innehav av skogsmark – medan däremot åkermarken fördelas på andra ägare – och därmed splittrar en enhet som mycket väl skulle kunna ge bärgning åt en ung brukare.

Med anledning av ovanstående vill jag fråga jordbruksministern:

Avser jordbruksministern vidta några åtgärder för att förhindra att kyrkan på sätt som ovan angetts splittrar sitt innehav av skogs- resp. åkermark?

18 § Kammaren åtskildes kl. 15.55.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert